

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ФАКУЛЬТЕТ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ТА ФІЛОЛОГІЇ
ФОРМА НАВЧАННЯ: ЗАОЧНА
Кафедра іноземних мов

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти
на тему:

Особливості організації профільного навчання англійської мови у старшій школі

Виконала: магістрантка 2 курсу
спеціальності 014 Середня освіта (Англійська мова та
зарубіжна література)

**Ілона
КРИЩУЦЬКА**
(ім'я та прізвище)

(підпис)

Науковий
керівник:

**к.філол.н.,
доцент**

**Олеся
ФЕДОРОВА**
(ім'я та прізвище)

(підпис)

Рецензент:

к.пед.н., доцент

**Людмила
ГЛУШОК**
(ім'я та прізвище)

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ.....	8
1.1. Розвиток концепції профільного навчання в Україні	8
1.2. Зарубіжний досвід профільного навчання	15
1.3. Виклики та перспективи профільного навчання англійської мови в Новій українській школі.....	19
Висновки до 1 розділу.....	26
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ ЗЗСО.....	28
2.1. Формування професійного самовизначення старших школярів під час вивчення іноземної мови.....	28
2.2. Особливості розробки елективних курсів у профільному навчанні іноземної мови учнів старшої школи.....	39
2.3. Мовне портфоліо як форма накопичення й оцінювання індивідуальних досягнень учнів.....	47
Висновки до 2 розділу.....	55
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	67

ВСТУП

Актуальність теми. Реформа середньої освіти України триває і незабаром торкнеться ланки старшої школи, яка має функціонувати як профільна. Профільне навчання не є абсолютно новим явищем для української системи освіти, проте досить часто через низку об'єктивних та суб'єктивних причин воно носить дещо формальний та нестудентоорієнтований характер. Формування профілів навчання обумовлене не лише перспективою здобуття подальшої освіти та майбутніми життєвими планами здобувачів освіти, а й такими чинниками, як: от: кадрові, матеріально-технічні, інформаційні ресурси закладу освіти; соціокультурна та виробнича інфраструктура відповідного регіону тощо. Відповідність обраного профілю навчання перспективам здобуття подальшої освіти, а відповідність обраного фаху потребам ринку праці сприяє не лише самореалізації особистості, а й робить вагомий внесок у покращення показників економічної стабільності країни. І навпаки, через неузгодженість професійної освіти із потребами ринку праці значний відсоток молоді працює не за фахом, неофіційно, або поповнює лави так званої NEET-молоді (з англ. «Young People Not in Education, Employment or Training») – економічно неактивної молоді, яка під впливом різних чинників тимчасово або завжди не навчається, не проходить професійну перепідготовку, не шукає роботу та не працює, тобто обирає безробітний спосіб життя. Отже, завданням профільного навчання є створення усіх умов для особистісного розвитку і професійного вибору старшокласників на етапі їхнього життєвого самовизначення.

Іноземна мова займає особливе місце в системі профільної освіти завдяки своїй комунікативній, пізнавальній і розвивальній ролі. А глобалізація та інтенсифікація міжнародних контактів у різноманітних сферах життя перетворюють англійську мову на важливий засіб міжкультурного спілкування. Навчання іноземної мови у профільній школі проводять за такими двома

напрямами, як-от: іноземна мова як базовий загальноосвітній предмет у класах немовних профілів; іноземна мова як профільний навчальний предмет у класах філологічного спрямування. З огляду на таку диференціацію, а також на необхідність переходу до навчання за новим Державним стандартом профільної середньої освіти уже в 2027, виникає потреба у визначенні організаційно-педагогічних засад навчання іноземної мови старшокласників, які є системою конструювання змісту навчання, певних методів, форм, і засобів навчання, що відповідають сучасним технологіям оволодіння іноземними мовами (компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований, культурологічний підходи), форм оцінювання навчальних досягнень учнів тощо.

Ступінь розробленості проблеми. Розробку концептуальних засад профільного навчання в старших класах Нової української школи ми пов'язуємо з іменами таких науковців, як-от: В. Кремень, О. Топузов, О. Ляшенко, Ю. Мальований, Т. Засекіна, А. Сеїтосманов, Фасоля О., В. Мархлевські, А. Загородня, В. Кушнір та ін. Науковці Л. Пономаренко, Л. Ніколюк, Л. Самчук, І. Каневська, В. Кизенко вперше здійснили систематизацію педагогічної літератури з проблеми профільного навчання, яка включає наукові монографії та збірники, дидактичні і навчально-методичні посібники, журнальні і газетні статті. Зарубіжні та вітчизняна освітні системи, зокрема й досвід організації профільного навчання в старшій загальноосвітній школі є предметом дослідження С. Сисоевої, Т. Кристопчук, Р. Мельниченко, Л. Рябовал, Т. Ремех та ін. Попри ґрунтовні напрацювання таких дослідників, як-от: В. Редько, Т. Полонська, Н. Басай та ін., розробка організаційно-педагогічних засад навчання іноземної мови учнів старшої профільної школи залишається відкритим і актуальним питанням, яке потребує ґрунтовних наукових досліджень. Це обумовлює вибір теми магістерської роботи.

Об'єкт дослідження – профільне навчання англійської мови у старшій школі як різновид диференційованого навчання.

Предмет дослідження – предметний та діяльнісний компоненти змісту іношомовної профільної загальної середньої освіти.

Мета дослідження – визначити організаційно-педагогічні засади навчання іноземної мови учнів профільної школи

Завдання дослідження:

1. Дослідити генезу шкільної профілізації як цілісне педагогічне явище у вітчизняній та зарубіжній освіті.
2. Обґрунтувати профорієнтаційний потенціал навчальних предметів циклу іноземних мов.
3. Розробити тематику та навчально-методичний супровід елективного курсу.
4. Дослідити вплив технології мовного портфоліо на мотивацію та успішність старшокласників у навчанні іноземної мови.
5. Розробити рекомендації щодо організації профільного навчання англійської мови в старшій школі.

Вирішення визначених завдань відбувалось за допомогою таких загальнонаукових **методів** дослідження, як-от: *теоретичні* – системний аналіз вітчизняної та зарубіжної історико-педагогічної, навчально-методичної літератури, програмно-методичних матеріалів задля виявлення ступеня розробленості досліджуваної теми, дослідження розвитку явища профільного навчання в старших класах вітчизняної та зарубіжної школи; *синтез, порівняння, систематизація й узагальнення*, за допомогою яких виокремлено організаційно-педагогічні засади навчання іноземної мови в профільній старшій школі, а також визначено особливості планування змісту профільного навчання іноземних мов і культур у старших класах; *педагогічне конструювання* – задля окреслення особливостей побудови елективних курсів у профільному навчанні старшокласників іноземних мов і культур; *емпіричні* – анкетування учнів з метою виявлення та подальшого врахування їхніх інтересів та освітніх потреб при

розробленні програми елективного курсу, для визначення профорієнтаційного потенціалу дібраних завдань, а також з'ясування ставлення старшокласників до застосування технології мовного портфолію; *метод кількісних підрахунків* – кількісний аналіз та інтерпретація отриманих результатів дослідження.

База дослідження. Дослідну роботу було проведено на базі Новоушицького ліцею Новоушицької селищної ради та Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Теоретична значущість роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних засад навчання іноземної мови в профільній старшій школі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування висновків та матеріалів дослідження під час розробки методичного забезпечення з навчальних предметів учителями англійської мови в старшій профільній школі, а також у підготовці та проведенні уроків студентами-практикантами.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати наукового дослідження були оприлюднені на IV Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах євроінтеграції» (Хмельницький, 15 травня, 2024 р.).

Публікації. Результати наукового дослідження викладені у статті «Організаційно-педагогічні засади профільного навчання іноземної мови в старших класах» та опубліковані у збірнику матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Сучасні проблеми філології та методології викладання в умовах євроінтеграції» (Хмельницький, 15 травня, 2024 р.).

Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дипломної роботи викладено на 62 сторінках. Загальний обсяг роботи складає 76 сторінок. Список використаних джерел містить 52 найменування, 10 з яких є іншомовними.

РОЗДІЛ 1

ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

1.1. Розвиток концепції профільного навчання в Україні

Реформування сучасного середнього освіти потребує глибокого аналізу досвіду організації профільного навчання в українській школі. Це дозволить нам краще зрозуміти еволюцію профілізації як освітньої концепції, узагальнити досягнення та висновки попередніх досліджень. Такий підхід є необхідним для ефективного вирішення наукових та практичних завдань, що постають перед сучасним українським освітою.

Термін «профільне навчання» з'явився у педагогічній лексичі порівняно недавно, наприкінці ХХ століття. Однак з прийняттям низки нормативних документів, таких як Закон України «Про загальну середню освіту» [9], це поняття стало центральним у системі освітніх реформ, об'єднавши навколо себе інші пов'язані з ним терміни.

Періодизація профільного навчання, здійснена науковцем Кушнір В., дозволяє визначити фактори, що зумовлювали введення профільного навчання у середню школу в різні історичні періоди. Зокрема, впровадження профільного навчання в імперську добу (1849 – 1916 рр.) було обумовлене потребою збереження становості в освіті, відсутністю єдиної системи освіти, розвитком промисловості й необхідністю вивчення природничих наук. Впродовж 1849-1888 років у закладах середньої освіти тривала фуркація (розподіл учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами) [18, с. 163-164]. Навчальна програма старших класів гімназій у 1852 році була розділена на три окремі напрямки, кожний з яких передбачав поглиблене вивчення певних дисциплін: давніх мов, природничих наук та законодавства. Освітні реформи

1856-1864 років супроводжувалися розробкою Вченим комітетом широкого спектру варіантів для запровадження профільного навчання у середній школі. Протягом 70-х років XIX століття відбулася реструктуризація середньої освіти: реальні гімназії були перетворені на реальні училища, що передбачало введення профільного навчання у старших класах. Одним з головних питань, що хвилювали педагогічну спільноту царської Росії, було визначення структури середнього освіти: скільки місця в навчальному плані повинні займати стародавні мови та природничі науки, а також чи варто пов'язувати можливість вступу до університету з вибором певного типу школи. Представники класичної освіти, серед яких Т. Грановський, М. Катков та П. Леонт'єв, відстоювали ідею про те, що вивчення давніх мов та математики є найкращим способом дисциплінувати розум і виховати працьовитість. Цей підхід закріпив думку про те, що у справжній класичних гімназіях обов'язково повинні викладати стародавні мови. Натомість прихильники "реальної" освіти, такі як В. Ведров, О. Власов, В. Водовозов, П. Семенов, К. Ушинський та О. Шарбе, виступали за радикальну реформу середньої школи, зокрема за скасування обов'язкового вивчення давніх мов, вважаючи їх надто складними та марними для сучасної життя.

Як бачимо для початку профілізації були характерні дискусії щодо змісту освіти, які точилися навколо ролі класичних мов у загальноосвітній школі. Прихильники класичної освіти вбачали в них інструмент розвитку інтелекту, тоді як прихильники реального освіти вважали їх застарілими та непотрібними. Ці суперечки вплинули на подальшу еволюцію середнього освіти, зокрема на формування різних типів навчальних закладів.

На початку XX ст. вчені перебували у пошуку шляхів оновлення загальноосвітньої школи в умовах утилітарної системи освіти. Ідея поліфуркації старших класів, висунута П. Ігнат'євим, мала на меті забезпечити як індивідуалізацію навчання, так і адаптацію освітніх програм до потреб конкретного регіону. Пропонували створити чотири профілі навчання для учнів,

починаючи з четвертого класу: гуманітарно-класичний з латинською мовою, гуманітарний без латинської мови, природничий та математичний. Профільне навчання передбачало індивідуалізацію освітнього процесу, зосереджуючись на поглибленому вивченні предметів, необхідних для обраного профілю. Спеціалізація не надавала переваг при вступі до вузів, а була спрямована на плавний перехід від загального середнього освіти до професійного навчання. Видатні педагоги М. Пирогов, Р. Орбінський, Я. Неверов та інші доводили, що єдина школа не може забезпечити якісне освіту для всіх, а відтак важливо було зберегти як класичні, так і реальні гімназії, які готували спеціалістів різних профілів. Профільне навчання давало учням можливість самостійно обирати напрямок свого розвитку, поєднуючи інтереси та здібності з вимогами сучасного ринку праці. Випускники всіх спеціалізацій мали рівні права на вступ до вищих навчальних закладів. [18, с. 117-119].

Ідея профільного навчання набула особливої актуальності в Україні 1917-1920 років у зв'язку зі прагненням створити національну освіту, засновану на західноєвропейських демократичних засадах «Проект єдиної української школи на Вкраїні» (1919 р.) передбачав розподіл дванадцятирічної середньої школи на три ступені (4+4+4): «молодша основна школа», «старша основна школа» та «колегія». У колегії планували запровадити профільне навчання, засноване на концентричному принципі викладання. Старшокласники могли обирати між різноманітними профілями навчання, серед яких були класичний (з вивченням однієї чи двох стародавніх мов), гуманітарний (з акцентом на вивченні двох сучасних мов), історико-літературний, реальний, економічний та сільськогосподарський. Вища освіта в Україні була доступна для всіх охочих, незалежно від обраного профілю навчання в школі. Революційні потрясіння завадили втіленню в життя проекту єдиної української школи.

Західноєвропейська освіта на той час відзначалася інноваційністю та прагненням до індивідуалізації навчання, що знаходило своє відображення у

широкому впровадженні профільного навчання та рівневої диференціації. Європейський досвід введення біфуркації у старших класах став взірцем для реформування української середньої школи. Нові школи створювали за моделлю класичних гімназій, де робили акцент на гуманітарних науках та вивченні давніх мов, та реальних шкіл, які спеціалізувалися на природничих науках.

У період Гетьманату значних змін зазнали навчальні плани середньої школи в Україні. Зокрема, було ухвалено розклад годин для нижчої школи та класичних гімназій і реальних шкіл. Відповідно до цього розкладу, загальна середня школа мала 8 класів (4+4). Останні чотири роки навчання пропонували профільну освіту за такими напрямками: класичний, реальний та філологічний. Це дозволяло учням обирати предмети відповідно до своїх інтересів та майбутніх планів, забезпечуючи рівні можливості при вступі до вищих навчальних закладів [18, с.151-152].

Період упровадження профільного навчання у радянській старшій школі (1920 – 1987 рр.) характеризується вимогою підготовки майбутніх спеціалістів певного профілю та пошуком ученими оптимального поєднання змісту загальної, політехнічної та професійної освіти при збереженні єдиного обсягу та змісту основ наук. Відповідно до нової моделі українського шкільництва 1920-х рр., її старшу ланку виокремлювали як профільну школу професійного спрямування. Зміст освіти старшої профільної школи диференціювали за такими галузевими вертикалями, як-от: наукова, технічна, агрономічна, педагогічна, соціально-економічна, мистецька, та медична. Кожний галузевий профіль мав свою школу, яка, крім загальноосвітніх предметів, пропонувала поглиблене вивчення специфічних дисциплін, готуючи учнів до роботи за обраною спеціальністю. Ці школи були своєрідною перехідною ланкою між середньою та вищою освітою.

Демократичні тенденції у країні впродовж 1950-х рр. зумовили освітні реформаторські зміни, що включали запровадження до загальноосвітньої школи як професійної, так і академічної профілізації навчання. Вже в 50-х роках деякі

школи робили перші кроки до професійної орієнтації учнів, організовуючи різноманітні гуртки, де школярі могли спробувати себе у різних ролях та визначити свої професійні інтереси. Ефективність цієї моделі профільного навчання була тісно пов'язана з рівнем матеріально-технічного забезпечення школи, що обмежувало її масштабування. З II половини 1950-х рр. у старших класах загальноосвітніх шкіл запровадили профільно-виробниче навчання, яке поєднувало вивчення теоретичних дисциплін і практичних курсів, спільних для певних груп професій, а також сприяло отриманню кваліфікації робітника із певної спеціальності. Проте, реалізація виробничого навчання у старших класах також ускладнювалася через незадовільний стан навчально-виробничих майстерень та лабораторій. Прагнення вчених знайти найкращий спосіб поєднання загальноосвітніх знань з професійною підготовкою стало поштовхом до появи ідеї диференціації навчання у старших класах, зокрема, через розподіл учнів на різні навчальні напрямки. Науковці та педагоги впродовж десятиріччя вирішували низку основних завдань організації факультативів у середній школі: визначення змісту, створення програм, навчальних і методичних посібників; вивчення та узагальнення досвіду шкіл з проведення факультативних занять, перевірки на практиці змісту окремих факультативних курсів, дослідження методики викладання конкретних тем і розділів на факультативних заняттях; вироблення загальних вимог до організації і змісту факультативних занять, а також загальних питань методики їх проведення. Для середньої школи пропонували факультативи двох типів: конгломерат тем, безпосередньо пов'язаних зі змістом основного курсу, та спецкурси, які були розраховані на поглиблене вивчення матеріалу профільних предметів упродовж двох років. Спецкласи та спецшколи з поглибленим вивченням окремих предметів (математики й обчислювальної техніки, фізики й агробіології, гуманітарних предметів та ін.) повинні були забезпечити поглиблену підготовку учнів з визначених навчальних дисциплін, розвиток їхніх здібностей відповідно до

інтересів та нахилів, свідомий вибір ними професії. Однак, жорстка шкільна система з унітарним навчальним планом, перевантаженими навчальними програмами залишала мало можливостей для впровадження диференційованого навчання. В умовах стагнації шкільної освіти (1984 – 1987 рр.) проголошена 1984 року освітня реформа зобов'язувала введення у старшу середню школу профільного виробничого навчання. Проте й в другій половині 1980-х рр. склалися несприятливі умови для здійснення намічених завдань, оскільки реформа проводилася в ситуації глибокої політичної та соціально-економічної кризи, невизначеності, безсистемності, неконсолідованості економіко-політичних і освітніх змін [18, с. 228-231].

Розвиток ідеї профільного навчання та нормативно-правової бази діяльності шкіл із профільним навчанням упродовж II половини 1980-х – 1990-х рр. відбувався у тісному взаємозв'язку з демократичними перетвореннями. На момент проголошення незалежності України, вже був прийнятий Закон «Про освіту» (1991) [10], який проголошував обов'язковість повної загальної середньої освіти та її спрямованість на гармонійний розвиток особистості.

Згідно із законодавством, Міністерство освіти України розробило та затвердило програму реформування освіти на 1991-1995 роки, яка передбачала диференціацію шкіл шляхом створення ліцеїв, гімназій, спеціалізованих закладів, а також запровадження елементів профільного навчання.

У межах реалізації «Програми розвитку народної освіти» [32] у 1991 р. було прийнято «Концепцію середньої загальноосвітньої школи України», відповідно до якої середня школа могла бути загальноосвітньою, з поглибленим вивченням окремих предметів або профільного типу, де учні отримували поглиблені знання у вибраних наукових, художніх чи спортивних напрямках, починаючи із середньої школи. Відповідно до Концепції, школи з поглибленим вивченням предметів, профільні школи та спеціалізовані заклади могли існувати у форматі гімназій, ліцеїв, колегіумів тощо. Зміст освіти складався з таких двох

компонентів, як-от: державний і шкільний.

У 1998 році на державному рівні було затверджено Державний стандарт середньої загальної освіти України [4]. Базовий навчальний план середньої загальноосвітньої школи розділяв знання не за предметами, а за галузями. Навчальний план складався з двох основних частин: інваріантної (78,7%), яка визначала загальноосвітні предмети, та варіативної (21,3%), яка дозволяла учням обирати додаткові курси відповідно до своїх інтересів, а також передбачала години для факультативних занять, індивідуальних та групових заняття з різними категоріями учнів. Обов'язкова частина навчального плану визначала мінімальний обсяг знань, який мав отримати кожен учень, тоді як варіативна частина дозволяла індивідуалізувати навчання.

Державне врегулювання роботи гімназій, ліцеїв та профільних класів, а також фінансове стимулювання і бажання педагогів змінити ситуацію в середній освіті зумовили суттєве розширення мережі цих закладів у зазначений період. З-поміж труднощів організації профільного навчання академічного спрямування були низький рівень фінансування, забезпечення матеріально-технічною базою та навчально-методичними матеріалами. Розвиток системи профільної диференціації та створення різних типів шкіл спричинили потребу збереження єдиного освітнього простору через стандартизацію освіти та встановлення оптимального поєднання інваріантної та варіативної частин змісту освіти.

Ключовим кроком у реформуванні середньої школи стало затвердження у 2016 році «Концепції Нової української школи», яка поділила профільне навчання на два цикли: 10 клас як перший цикл та 11-12 класи як другий, загальною тривалістю три роки [16].

Останніми змінами, що торкнулися системи загальної середньої освіти, було затвердження Кабінетом Міністрів України Державного стандарту профільної середньої освіти, пілотування якого розпочнеться уже з 2025 р., а повноцінне навчання за ним – з 2027 р. Цей документ встановлює чіткі критерії,

яких мають досягти учні після завершення профільного середнього освіти. Він також визначає загальну кількість навчальних годин, присвячених різним предметам, структуру навчального процесу та конкретний зміст освітніх програм. Стандарт є обов'язковим для всіх закладів, що надають профільну середню освіту, включаючи академічні ліцеї та заклади професійного освіти.

1.2. Зарубіжний досвід профільного навчання

Протягом багатьох років Міністерство освіти працювало над розробкою концепції профільної школи, яка б допомогла учням визначити свій майбутній шлях та підготуватися до подальшого навчання чи професійної діяльності. Так як вітчизняна школа ще не набула достатнього досвіду в цій сфері, доцільним є звернення до надбань розвинених країн, де профільне навчання давно є поширеною практикою.

Зокрема, значний досвід диференційованого та індивідуалізованого навчання має освітня система Федеративної Республіки Німеччини. Протягом майже століття освітня система країни характеризується різноманітністю типів навчальних закладів, серед яких гімназії, ліцеї, приватні експериментальні школи та заклади з розвивальним навчанням. Уже починаючи з 7-8 класу, в основній, реальній, загальній школах і в гімназії розпочинають проводити допрофільну підготовку за допомогою вибірково-обов'язкових і вибіркових предметів. Профільне навчання у ФРН здійснюють на вищому гімназійному ступені (Gymnasiale Oberstufe), який складається з фази введення (10 клас) і кваліфікаційної фази (11-12 класи) за рахунок вивчення основних і поглиблених навчальних курсів. Основні курси забезпечують фундаментальні знання з усіх шкільних предметів, тоді як поглиблені курси пропонують більш складний матеріал, орієнтований на розвиток самостійного мислення та підготовку до вищої школи. Окрім того, у шкільних закладах широко практикують різноманітні

навчальні курси, факультативи, гуртки, які посилюють профільну підготовку учнів [37].

Для вступу до гімназії необхідно мати сертифікат про закінчення школи з поглибленою підготовкою за певним профілем або з міцною базою знань, що дозволяє продовжити навчання у вищих навчальних закладах. По закінченню гімназії випускники отримують диплом із правом навчатися у вузах на всіх спеціальностях.

У гімназіях учні можуть обирати навчатися за одним із шістьох профільних напрямів. В залежності від обраного профілю в гімназії, учні вивчають різні іноземні мови. Так, класичний профіль передбачає вивчення латини, англійської та давньогрецької, гуманітарний – англійської та однієї з романських мов (французької, іспанської або італійської), а математично-природничий – двох іноземних мов на вибір.

Кожному учню призначають персонального наставника – тьютора, який допомагає розібратися у різноманітті навчальних курсів, обрати оптимальний шлях навчання та визначитися з майбутньою професією. Тьютор діє як досвідчений порадник, спостерігаючи за прогресом учня та надаючи необхідну підтримку. Для ефективної професійної орієнтації учнів залучають спеціалістів, які допомагають молоді визначитися з майбутньою професією. Консультанти надають інформацію про різноманітні професії, допомагають оцінити власні здібності та розробити індивідуальний план професійного розвитку.

Отже, ключовими особливостями німецької системи профільної підготовки є такі, як-от: раннє профілювання; різноманітність навчальних закладів та профільних напрямків; індивідуальний підхід; професійна орієнтація; ґрунтовна академічна підготовка. Саме завдяки поєднанню високого рівня академічних знань, індивідуального підходу до кожного учня та орієнтації на потреби ринку праці німецька модель профільної підготовки може слугувати взірцем для інших країн.

Однією з перших країн, яка прийшла до концепції профільної школи, є Сполучені Штати Америки. Старша школа в США є обов'язковою і включає 4 освітні рівні, що відповідають чотирьом класам навчання, з 9-го по 12-й [41].

Перед останніми двома-трьома роками навчання учнів об'єднують у три потоки (профілі): академічний, загальний та професійний. Сучасні середні школи все частіше відмовляються від вузької професійної підготовки, передаючи цю функцію спеціалізованим закладам. Замість цього, школи зосереджуються на загальноосвітній підготовці, пропонуючи учням два основні профілі: академічний, який готує до університету, та загальний, який надає більш широкі знання та навички. Учні обирають дисципліни, а також рівень глибини їх вивчення. Зазвичай предмети поділяють на такі групи, як-от: математика, природничі науки, англійська мова, соціальні науки, іноземні мови, мистецтво. Кожна з цих груп містить у собі широкий набір різних дисциплін, які студенти можуть обирати, щоб сформувати свій індивідуальний план. Після випуску університети звертають увагу на набір дисциплін, які прослухали, а також на рівень поглиблення вивчення. Важливим фактором у профілюванні шкіл США є те, що при школах і не тільки є консультативні центри, які надають комплексну допомогу при виборі спеціальності.

Отже, як бачимо, американська модель профільної підготовки є досить гнучкою та орієнтованою на індивідуальні потреби учня. Вона дозволяє підготувати молодь до вищого освіти та успішної кар'єри. Цей досвід може бути цінним для багатьох країн, які прагнуть удосконалити свої системи середнього освіти.

В освітній моделі Великої Британії існують своєрідні гімназії, до яких учнів вибирають за допомогою так званого вступного іспиту під назвою 11+ (вік дитини, яка вступає в гімназію). Іспит складається з кількох частин, що охоплюють математику, англійську мову, логічне мислення та вербальні здібності. При цьому, завдання можуть бути адаптовані до різних рівнів

підготовки учнів, включаючи гуманітарний, природничо-математичний напрям та окремі потоки для учнів зі слабкішими результатами. Основна схожість британської моделі з американською в тому, що система профільних шкіл цих країн є дуже зручною, адже залишає певний простір для учнів, які впродовж навчання у старшій школі можуть встигнути заглибитись у різні галузі науки і точно визначитись з вступом на конкретну спеціальність [37; 41].

Старша школа у Франції пропонує три основні напрямки: загальноосвітній, технологічний та професійний ліцеї. Загальноосвітні ліцеї надають класичну гуманітарну освіту з акцентом на вивчення мов, зокрема мертвих. Технологічні ліцеї поєднують загальноосвітню підготовку з поглибленим вивченням технічних дисциплін. Професійні ліцеї, у свою чергу, готують учнів до конкретних професій, не передбачаючи обов'язкового продовження навчання в університеті.

Після закінчення обов'язкової середньої школи шведські учні отримують широкий вибір подальшого навчання: вони можуть вступити до старшої школи, яка пропонує 18 різних навчальних програм. Ці програми поділяються на два основні напрямки: гуманітарний та природничий (6 програм) та професійно-технічний (12 програм). Незалежно від обраної програми, учень матиме шанс продовжити освіту в університеті. Кожна навчальна програма гімназії включає 8 обов'язкових предметів: шведську та англійську мови, суспільні науки, релігієзнавство, фізкультуру, мистецтво, науку та математику. Протягом трьох років навчання учні поглиблюють вивчення дисциплін, необхідних для обраного напрямку подальшого навчання [37].

Фінська система освіти, особливо профільна школа, здобула світову славу завдяки своїй ефективності та стала зразком для наслідування для багатьох країн з 1970-х років. Фінська старша школа, тривалістю три роки, надає ученикам значну свободу у складанні власного навчального плану. Вони можуть самостійно обирати темп навчання, кількість дисциплін та їх тематику. Усі учні

в країні зобов'язані вивчати певні базові дисципліни, такі як рідна мова та література, друга державна мова, іноземні мови, природничі науки (фізика, хімія, біологія, географія) та етика. Крім обов'язкових предметів, учні мають змогу обирати додаткові курси за інтересами, які вивчають факультативно. Крім того, вони можуть адаптувати темп навчання під свої можливості: пройти програму за два роки або розподілити її на чотири [41].

Хоча кожна країна має певні відмінності системи середньої освіти, усюди учні самі обирають предмети для вивчення або ж профіль навчання. Варто зазначити, що характерним для більшості європейських країн є використання компетентнісно-кваліфікаційного підходу до побудови освіти. У більшості країн старша школа функціонує як самостійний різновид навчального закладу. Навчання будується або за гнучкою моделлю, що передбачає вільний вибір школярами предметів із низки обов'язкових дисциплін (наприклад, Велика Британія та США) або за жорсткою, коли вибір напрямів навчання здійснюється за чітко визначеними навчальними програмами. Переважно навчання відбувається за двома напрямками: академічний та професійно-технічний, а закінчення старшої школи супроводжується складанням іспитів на атестат зрілості, за результатами яких можна вступити до закладів вищої освіти.

Підсумовуючи попередній виклад, зазначимо, що хоча країни з розвинутою економікою й демонструють високу ефективність профільної школи, без урахування специфіки української освіти, пряме копіювання зарубіжних моделей профільної школи не дасть бажаних результатів.

1.3. Виклики та перспективи профільного навчання англійської мови в Новій українській школі

Профільне навчання є різновидом диференційованого навчання здобувачів освіти старшої школи відповідно до їхніх освітніх потреб, нахилів, здібностей,

які зумовлені орієнтацією на майбутній професійний вибір, на майбутню професію [38, с. 4]. Як ми уже зазначали, профілізація в старших класах не є абсолютно новим явищем у вітчизняній середній освіті, проте досі ми спостерігали різні підходи ЗЗСО до профілізації. В той час, як одні школи мають яскраво виражений академічний підхід до змісту освіти, зазвичай вилучають діяльнісний аспект і готують дітей до вступу до вищого навчального закладу певного фахового спрямування, інші – беруть учнів без відбору, реалізують концепцію профільної освіти в локальному масштабі, та також орієнтують дітей до вступу до ВНЗ. Масовий перехід на уніфіковане трирічне профільне навчання в Україні – це уже незворотний процес, проте певна неузгодженість теоретичних пошуків з реаліями сучасної освітньої парадигми створює деякі перешкоди у його реалізації.

На сьогодні розроблена ґрунтовна нормативна база для профілізації у вигляді Закону України «Про загальну середню освіту», Концепції профільного навчання в старшій школі, Державного стандарту профільної освіти, директивів МОН, типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів за рівнями змісту та профілями навчання тощо. Так, закон України «Про загальну середню освіту» [9] розрізняє академічне та професійне навчання у старших класах. Академічне навчання фокусується на теоретичних знаннях і розраховане на тих, хто планує продовжувати навчання у вищих навчальних закладах. Професійне навчання надає практичні навички та орієнтоване на тих, хто бажає відразу після закінчення школи розпочати трудову діяльність.

Виокремлено напрями навчання, що включають кілька профілів. Зокрема, англійська мова належить до філологічного профілю загальногуманітарного напрямку, до якого входять мови та літератури. Для кожного профілю передбачено чітке розподілення навчального часу між обов'язковими та профільними предметами, а також додаткові години для поглибленого вивчення обраних дисциплін за допомогою спецкурсів та факультативів (8-12% від

загального навчального навантаження).

Державний стандарт профільної освіти [5] передбачає поєднання обов'язкових загальноосвітніх предметів з поглибленим вивченням профільних дисциплін та можливістю вибору додаткових курсів за інтересами учнів. Для завершення загальноосвітньої підготовки всі учні, без винятку, повинні засвоїти базовий набір предметів, до якого входять як загальноосвітні дисципліни, так і іноземна мова.

Профільні предмети – це дисципліни підвищеної складності, які вивчаються на більш глибокому рівні і дозволяють учням повною мірою зануритися в обрану сферу знань. Так, для філологів профільним предметом є іноземна мова, оскільки вона є основним інструментом їхньої майбутньої професійної діяльності. Окрім англійської мови, до циклу профільних дисциплін можуть належати такі предмети, як-от: «Англійська література», «Країнознавство», «Науково-технічний переклад», «Ділова англійська мова» тощо.

Елективні курси – це обов'язкові курси за вибором учнів, що доповнюють профіль навчання і реалізуються в рамках шкільного компонента навчального плану. Через зростання попиту на перекладачів, окреме місце у переліку елективних курсів займають курси з навчання перекладу. У зв'язку з цим, останнім часом з'являються численні посібники курсів за вибором з перекладу для учнів старших класів. При виборі навчального посібника елективного курсу, на думку М. Л. Писанко, слід керуватися таким критерієм, як-от: відповідність змісту навчання посібника меті навчання, методична доцільність навчального матеріалу і його організація, врахування вікових та психологічних особливостей та навчального досвіду учнів, вмотивованість навчальних дій учнів, методична доцільність методів, способів і форм презентації та активізації навчального матеріалу, взаємопов'язане навчання різних видів мовленнєвої діяльності, наявність у посібнику форм, способів, критеріїв контролю та самоконтролю

навчальних досягнень учнів, гнучкості змісту, розвиток білінгвальних здібностей учнів, наявність міжпредметних зв'язків, застосування паралельних текстів, наявність професійно орієнтованого компонента, наявність проблемних завдань та завдань проблемно-пошукового характеру [27, с. 10].

Окрім предметів профілю, бажано використовувати потенціал іншомовних знань учнів як дієвий засіб навчання на різних напрямках (суспільно-гуманітарний, природничо-математичний, технологічний, художньо-естетичний, спортивний тощо). Створення умов для такого навчання – це кропітка робота, що потребує багато зусиль і часу для укладання та апробації підручників і посібники, створення відповідної кадрової і матеріально-технічної бази. Проте така необхідність є нагальною, адже, до прикладу, основними мовами інформатики в Україні є українська та англійська. Це означає, що комп'ютерні системи та програмне забезпечення повинні забезпечуватися можливістю обробляти україномовні та англійськомовні тексти. Зазначене вимагає підготовки спеціалістів з відповідною кваліфікацією, яка має розпочинатися у старшій школі за допомогою профільного навчання.

Сьогодні відомі такі варіанти профільного навчання, як-от:

- багатопрофільний навчальний заклад (ліцей, гімназія), що має кілька напрямів профілізації;
- однопрофільні старші школи (10-12 -ті класи) в місцевостях з малою наповнюваністю класів, де учнів 10-12 -тих класів готують за одним профілем;
- мережева взаємодія шкіл, за якої учні можуть відвідувати спецкурси за межами школи або дистанційно;
- профільне навчання за індивідуальними навчальними планами учнів.

Зупинимось тепер на питаннях організації профільного навчання і деяких невирішених проблемах, що виникають при переході від декларацій та педагогічних теорій до практики роботи школи.

Перша найбільш очевидна проблема полягає у структурній побудові змісту

навчання [17]. Той великий обсяг інформації із значною кількістю застарілих відомостей, який отримують учні в школі, вони не в змозі не те що запам'ятати, а бодай усвідомити. На думку науковців, структурування змісту навчання сьогодні ускладнене через відсутність критеріїв її відбору. Внаслідок цього старшокласники змушені вибирати між справжніми інтересами та предметами для оцінок, тому вони швидко визначаються зі своїми пріоритетами у навчанні, поділяючи профільні предмети на ті, що необхідні для життя, чи то для підсумкової атестації, чи то для вступу до ВНЗ, чи не потрібні взагалі. З методологічних позицій, цілісність змісту можна досягти лише при динамічному балансі таких трьох складників, як-от: фундаментальність (передача знань), гуманістична орієнтація (виховання), практична спрямованість (розвиток умінь). Завдяки новому державному стандарту, учні отримали можливість будувати власний освітній шлях, обираючи між поглибленим вивченням теоретичних знань (академічний напрямок) або здобуттям практичних навичок (професійний напрямок). Це дає підстави сподіватися на позитивне вирішення питань, пов'язаних із побудовою змісту навчання.

Іншою важливою проблемою, яку необхідно вирішити для успішного переходу на профільне навчання в старших класах є забезпечення якісної допрофільної підготовки. На думку М. М. Мельничук [22, с. 114], підготовку до вибору профілю навчання треба починати якомога раніше, а саме – в початковій школі, а не тоді, коли учні дійдуть до профільного 10-го класу. Ознайомлення з деякими професіями відбувається ще в дошкільному віці, коли діти дізнаються про професії лікаря, вихователя, продавця тощо. Щоб допомогти учням усвідомити свої професійні інтереси, необхідно проводити роботу в початкових класах. Екскурсії на різні підприємства допоможуть дітям познайомитися з різноманітними професіями. У середній школі, коли інтереси підлітків стають більш розгалуженими, важливо провести системну роботу з професійної орієнтації, щоб допомогти їм визначитися з майбутнім шляхом. У 8-9 класах

допрофільна підготовка набуває особливої актуальності. Виокремлюють такі основні напрями роботи, як-от: профдіагностика учнів, профконсультаційна робота, робота з батьками та підготовка до вибору профілю в процесі навчання. Перші три пункти стосуються переважно роботи психолога і класних керівників, останній – вчителів-предметників.

Як правило підготовку до вибору профілю здійснюють через такі традиційні форми та методи навчання, як-от: факультативи, секції, гуртки, конференції, конкурси, змагання, тощо. Короткотривалі (6-8 годин) пропедевтичні курси, що проводяться за рік до початку вивчення предмета, допомагають учням отримати перші знання та навички, необхідні для подальшого навчання. Окрім цього, завдяки годинам, відведеним на варіативні курси, учні можуть спробувати свої сили в різних предметних областях, що допомагає їм визначитися з майбутньою професією. Учні навчаються в одних і тих самих класах протягом усього курсу, тоді як вчителі змінюються кожні 1,5-2 місяці. Отже, учні усіх 9-х класів протягом навчального року долучаються до таких курсів, які поглиблюють знання з конкретного предмета, розвивають інтерес до нього і сприяють остаточному вибору профілю навчання. Програми пробних курсів розробляють вчителі-предметники. Їхній зміст гнучкий, він модернізується з урахуванням вимог часу та з огляду на професії, що потребують знань з відповідних профільних предметів. На думку Полонської, на етапі допрофільної підготовки, школярів доцільно ознайомити із двома-трьома цікавими для них спорідненими професіями. Це значно полегшить їхній остаточний вибір у старшій школі і допоможе уникнути психологічної травми на випадок неможливості опанувати одну омріяну професію через певні причини [30, с. 33].

Перш ніж говорити про профільне викладання (наприклад, інформатика англійською мовою у старшій школі) необхідно організувати якісну роботу на допрофільному рівні. Потрібно підготувати учнів до сприйняття іншомовного

спілкування у галузі точних наук, спонукаючи до озвучення англійською мовою спочатку простих математичних дій і правил, що є універсальними для природно-математичної галузі [13]. Без співпраці між учителями англійської мови та математики подібна підготовка неможлива.

Однією із найважливіших умов ефективного профілювання старшої школи, на нашу думку, є матеріально-технічне забезпечення та науково-методичний супровід освітнього процесу. Адже профільна школа – це не просто нова вивіска [20]. Це заклад, який має бути оснащений сучасним обладнанням, лабораторними приладами та необхідними матеріалами для проведення практичних занять і експериментів. Фінансування профільних шкіл має суттєво відрізнятись від фінансування початкової та базової шкіл через специфіку їхньої діяльності. Існуючі навчальні матеріали не можуть задовольнити потреби профільного навчання, тому необхідно розробляти нові підручники та посібники. Створення відповідних навчально-методичних комплексів за три роки до масового переходу на профільне навчання є малоімовірним, тому це завдання лягає на плечі вчителів профільних предметів. А отже обсяг їхньої роботи, в порівнянні з учителями непрофільної школи, значно зростає. Відтак, вони повинні мати менше годинне навантаження, а їхня зарплата потребує перегляду.

Однією з проблем переходу до профільного навчання є також брак кадрового забезпечення профільних шкіл. Як виявило анкетування вчителів англійської мови у старших класах, 72% з них усвідомлюють актуальність введення профільного навчання, проте лише 27%, на їхню думку, здатні працювати в профільній школі, а 88% не знають, які нові вміння повинен мати вчитель профільної школи порівняно з учителем непрофільної [8]. Отже, навіть за самооцінкою опитаних учителів, більшість з них не готові до роботи в профільній школі.

Ситуація ускладнюється тим, що жоден педагогічний заклад ще не розпочав підготовку вчителів для профільних шкіл. Більше того, питання про

введення нової спеціальності «педагог профільного навчання» навіть не обговорюється в університетах. Система післядипломної освіти також не в змозі швидко вирішити проблему нестачі кваліфікованих кадрів [2].

Учитель профільної школи повинен володіти такими ключовими компетентностями, як-от:

- предметна компетентність, що включає глибоке знання свого предмета, здатність до постійного професійного розвитку;
- методична компетентність – володіння різноманітними методами і прийомами навчання, здатність їх адаптувати до конкретних умов;
- комунікативна компетентність – здатність ефективно спілкуватися з учнями, колегами та батьками;
- інформаційна компетентність – вміння працювати з різними джерелами інформації та використовувати сучасні технології;
- соціальна компетентність – здатність створювати сприятливий психологічний клімат у класі, розвивати в учнів соціальні навички.

Аналіз навчальних програм педагогічних вищих навчальних закладів свідчить про відсутність чіткої орієнтації на підготовку вчителів до роботи в профільній школі. У державних документах компетентності вчителя описані надто загально, без конкретних вимог щодо поглибленої фахової підготовки та роботи з профільними предметами. Тобто, підготовці студентів до профільного навчання не приділяють належної уваги. Відтак, зміст програм вищих навчальних закладів вимагає оновлення.

Висновки до 1 розділу

1. Запровадження профільного навчання у вітчизну середню школу в різні історичні періоди носило суспільно-політичний характер. Так, розвиток

промисловості і необхідність вивчення природничих наук в імперську добу сприяли введенню фуркації у закладах середньої освіти (розподіл учнів за рівнем освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами). Загалом питання поділу курсу загальної середньої школи на типи розглядали у контексті визначення у ньому частки стародавніх мов та природничих наук та можливості вступу до університету.

Проект загальноосвітньої середньої школи, запропонований у 1915-1916 рр. П. Ігнат'євим, передбачав урахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів учнів, а також потреб місцевості, де розміщувалася школа. Спеціалізація була покликана сприяти узгодженому взаємозв'язку загальноосвітньої та професійно-технічної освіти та не давала жодних привілеїв для вступу до вищих навчальних закладів.

Упродовж 1917 – 1920 рр., з огляду на потребу в створенні української середньої школи на засадах західноєвропейських демократичних цінностей було створено «Проект єдиної української школи на Україні». Проект передбачав реформування середньої освіти, розподіливши 12-річний навчальний процес на три ступені: початкову, базову та старшу школу (по 4 роки кожна). Старша школа, або колегія, мала забезпечити профільну підготовку учнів за принципом концентричного викладання. Важливою особливістю реформи було забезпечення рівних можливостей для всіх випускників при вступі до вищих навчальних закладів України. Упровадження профільного навчання у радянській старшій школі було обумовлене вимогою підготовки майбутніх спеціалістів певного профілю та характеризувався пошуком оптимального поєднання змісту загальної, політехнічної та професійної освіти.

На сьогодні розроблена ґрунтовна нормативна база для профілізації у старшій школі, виокремлено напрями навчання, що включають кілька профілів. Зокрема, затверджено Державний стандарт профільної середньої освіти, який є загальною рамкою, що вказує, куди має рухатися зміст освіти.

2. Для успішного формування та реалізації змісту профільного навчання в українській старшій школі важливо враховувати досягнення зарубіжної педагогічної науки і практики. Аналіз іноземного досвіду дозволить уникнути помилок і розробити ефективні моделі профільного навчання. Характерною для освіти зарубіжжя є широка зовнішня і внутрішня диференціація закладів освіти. Зокрема, особливістю освіти Німеччини є мінімізація змісту освіти, рання профорієнтація; Франції – профорієнтація в старшій школі; США – спіральні програми; Великої Британії – добровільний вибір профілю навчання, тьюторське виховання тощо. Головна мета старшої школи за кордоном – розвиток індивідуальності кожного учня, задоволення потреб ринку праці та формування активних громадян. Важливою особливістю є значна автономія шкіл, яка дозволяє їм самостійно розробляти навчальні плани та програми, стимулюючи творчий підхід педагогів.

3. Профільне навчання іноземної мови спрямоване на розвиток комунікативних навичок учнів до рівня B2 за Європейськими рамками. Водночас завдання такого навчання можуть відрізнятися залежно від того, яку професію учень обере в майбутньому. Профіль навчання обирається залежно від професійних амбіцій учня. Це може бути підготовка до вступу на лінгвістичні факультети, використання мови в майбутній професії або її застосування в повсякденному житті.

Ефективність функціонування старшої профільної школи великою мірою залежить від таких факторів, як-от: побудова оптимального змісту освіти старшої школи на основі балансу інваріантної і варіативної складників; якісно організована допрофільна підготовки у базовій школі; наявність матеріально-технічного, науково-методичного та кадрового забезпечення освітнього процесу.

Пропедевтичні, пробні та орієнтувальні курси – це важливий інструмент допрофільної підготовки, який допомагає учням зорієнтуватися у різноманітті навчальних предметів та обрати найбільш підходящий профіль.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ ЗЗСО

2.1. Формування професійного самовизначення старших школярів під час профільного навчання іноземної мови

Профільне навчання іноземної мови – це не лише поглиблення знань, а й цілеспрямована підготовка учнів до подальшої освіти або роботи, де вони зможуть застосовувати мову як об'єкт вивчення (наприклад, лінгвістика) або як засіб професійного спілкування [30]. Вибір професії – це найважливіша, найважча, найвідповідальніша і невідкладна справа старшокласників. Адже зміст та якість їхнього майбутнього життя великою мірою залежать від того, чи зуміють вони правильно обрати професію. Профільне навчання завдяки своїй поетапності позитивно впливає на орієнтацію учнів у сфері майбутньої професійної діяльності. Спочатку учні здійснюють вибір профілю навчання, потім мають змогу перевірити правильність свого вибору і, в результаті цього, обрати професію.

З-поміж чинників, що впливають на вибір професії, можна виокремити такі, як-от: особисті професійні плани, здібності, інтереси, схильності, учителі, батьки, друзі, фахівці різних професій, книжки, газети, журнали, ЗМІ, гендерні стереотипи тощо. Готувати підлітків до омріяної професії необхідно з урахуванням усіх можливих чинників впливу на цей вибір. На думку дослідниці Т. Полонської, особливу увагу варто приділити таким факторам, як гендерні стереотипи і розумові здібності. Вибір показника гендерних стереотипів науковиця пов'язує із розподілом у нашому суспільстві професій на так звані «чоловічі» та «жіночі». У зв'язку з цим професійний вибір значною мірою обумовлений очікуванням соціуму щодо роботи, яку мають здійснювати

чоловіки, а яку – жінки. Гендерні стереотипи формують очікування, що хлопці будуть більше схильні до точних наук, а дівчата – до гуманітарних дисциплін [30, с. 29].

Фактор виокремлення розумових здібностей Т. Полонська пояснює тим, що рівень інтелекту молодої людини визначає її здатність як у прийнятті правильних або неправильних рішень, так і у досягненні успіху в обраній професії. Багато учнів прагнуть до престижних професій, не завжди усвідомлюючи, що для цього потрібні не лише високі розумові здібності. Насправді, успіх залежить від комплексу факторів: інтересу, мотивації, інших талантів та особистісних якостей.

Такий вагомий фактор, як вплив батьків, може виступати не лише у вигляді заохочення або засудження інтересів і захоплень дитини, а й у вигляді власного прикладу, що може призвести до наслідування сином/донькою професії батьків, продовження сімейної справи. Зважаючи на велику кількість факторів, які впливають на вибір учнями випускного класу основної школи профілю навчання у старшій школі, цей вибір для них є важким. Часто молодь обирає професію не за покликом серця, а під впливом випадкових обставин або соціального тиску. Тому, на думку Т. Полонської, формування професійного самовизначення має здійснюватися в ході спеціально організованої діяльності – професійної орієнтації, яку науковиця розуміє як систему підготовки до самостійного вибору школярами професій із урахуванням їхніх індивідуальних особливостей, інтересів і нахилів, а також запитів ринку праці в цих спеціалістах [30, с. 28].

Предмети циклу іноземних мов не лише сприяють розвитку таких важливих для професійного успіху якостей, як комунікабельність, критичне мислення, адаптивність, а й відкривають перед учнями двері у світ професійних можливостей, допомагаючи їм зробити свідомий вибір майбутньої кар'єри. Навчання іноземних мов може стати потужним інструментом для профорієнтації, якщо воно буде побудоване на основі міжпредметних зв'язків та враховуватиме інтереси та потреби кожного учня.

У профорієнтаційній діяльності деякі науковці радять послуговуватись формулою вибору професії, що складається із трьох компонентів: «хочу», «можу» і «треба». Відповідно до цієї формули, обираючи професію, учень має орієнтуватися на особистісні побажання, цілі, інтереси і прагнення, особистісні можливості та потреби ринку праці.

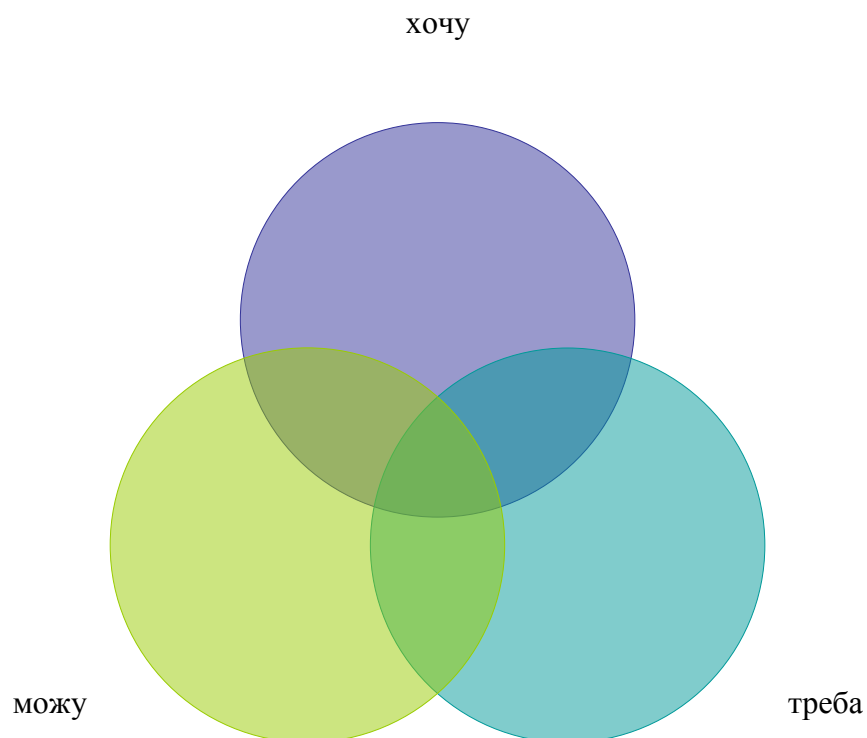

Рис.2.1. Формула вибору професії.

Як видно із рис. 3, зона оптимального вибору професії перебуває на збігові таких зон як-от: зона збігу можливостей особистості з потребами суспільства в кадрах та зона збігу прагнень особистості з потребами суспільства в кадрах. Що краще старшокласник або старшокласниця зуміє поєднати всі три складники формули, тим вдалішим буде його або її професійний вибір. Отже, завдання профорієнтації полягає в тому, щоб знайти професію, яка буде цікавою і

привабливою для школяра, відповідати його здібностям, користуватися попитом на ринку праці.

Задля досягнення мети нашого дослідження нам необхідно було з'ясувати мотиви учнів, якими вони керувалися при виборі філологічного профілю навчання, а також виявити профорієнтаційний потенціал профільних дисциплін.

Як свідчать результати проведеного нами опитування серед учнів старших класів, багато старшокласників хотіли б використовувати навички іншомовного спілкування у майбутній професії (учні 10-х класів – 55,4%, учні 11-х класів – 65,6%).

Значна частина учнів як 11-х, так і 10-х класів вбачає необхідність профільного навчання з іноземної мови для підготовки до вищого навчального закладу, де ІМ буде їхньою спеціальністю: відповідно 44,1% і 32,6%. Близько третини учнів 11-х класів (33,1%) вважає, що «знати іноземну мову сьогодні модно і престижно», тим часом у десятикласників цей показник є дещо нижчим (25,2%)

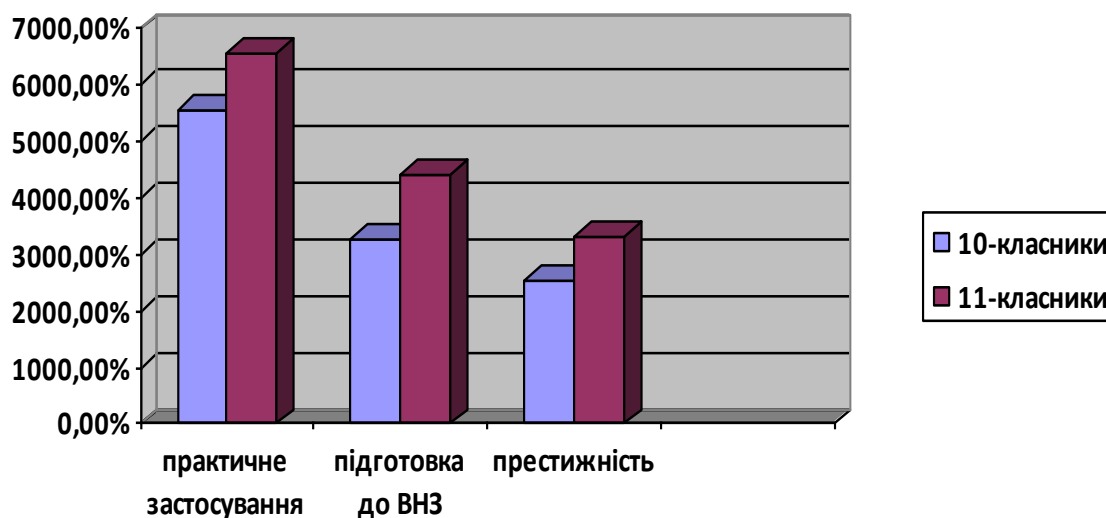

Рис. 2.2. Причини профільного навчання з іноземної мови в старших класах

Десять мотивів, які ми виявили серед учнів 10-11 класів, що обрали профіль «Іноземна філологія», виявилися дуже різноманітними.

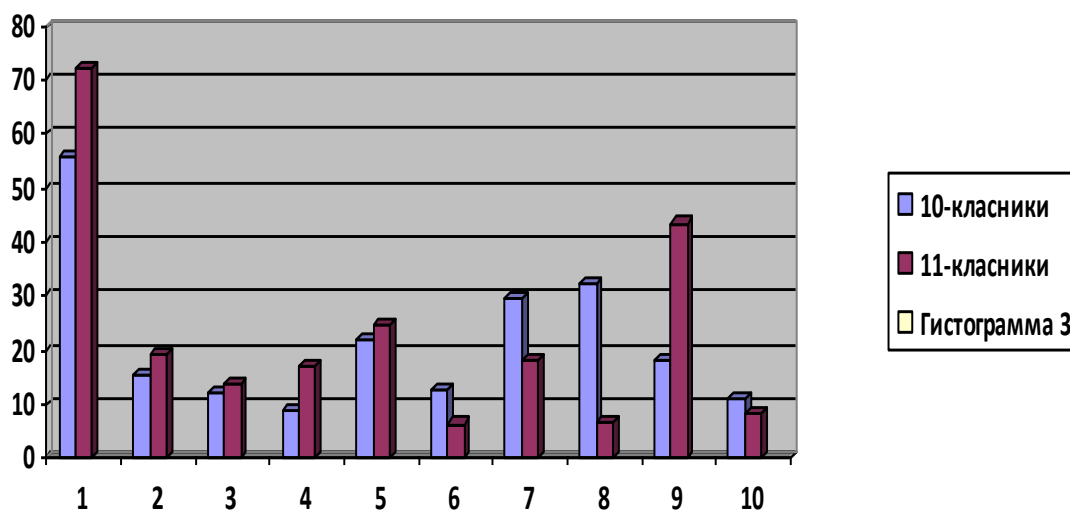

Рис. 2.3. Мотиви вибору учнями профілю «Іноземна філологія»

- 1 – Мені подобається вивчати іноземну мову.
- 2 – Я маю успіхи в олімпіадах з іноземної мови.
- 3 – Цей профіль продовжує те, що я вивчав раніше.
- 4 – У мене менші успіхи з інших предметів.
- 5 – Я хочу пов'язати свою майбутню професію з мовами.
- 6 – Мій вчитель порадив мені обрати цей профіль.
- 7 – Мої батьки хочуть, щоб я обрав цей профіль.
- 8 – Мій друг/подруга порадив/порадила мені цей профіль.
- 9 – Я хочу розвиватися в різних напрямках, у тому числі й мовних.
- 10 – Мені просто цікаво вивчати мови.
- 11 – Я сумніваюся, чи правильно обрав цей профіль.
- 12 – Я не знаю, чому обрав цей профіль.

Як свідчать дані рисунку 2.3, найпопулярнішим мотивом для обрання профілю «Іноземна філологія» серед старшокласників, особливо

одинадцятикласників, є любов до вивчення іноземних мов (учні 10-х класів – 55,7%, учні 11-х класів – 72,3%). Ця відповідь свідчить про те, що старшокласники ще не до кінця усвідомлюють наслідки свого вибору профілю навчання для подальшого навчання та майбутньої професії. Відносно невелика кількість учнів 10-х та 11-х класів обрала профіль "Іноземна філологія", орієнтуючись на його зв'язок із майбутньою професією (відповідно 22,1% і 24,6%). Значна частка школярів 11-х класів (43,5%) вважає, що знання іноземної мови є невід'ємним складником їхнього загального розвитку, тим часом для учнів 10-х класів цей показник є не настільки вагомим (18,3%). Вартий уваги той факт, що при виборі профілю навчання для учнів 11-х класів думка вчителя, друзів не є надто вагомою і лише невелика кількість учнів прислуховується до наполягань батьків (18,1%). На відміну від 11-класників, учні 10-х класів, дещо більше прислухаються до батьків (29,8%), а окремі з них – і до порад вчителів (12,9%) та друзів (32,4%).

Щоб допомогти учням у виборі майбутньої професійної діяльності, на уроках англійської мови ми застосовували різні завдання. Послугуючись класифікацією, відповідно до якої, залежно від об'єкта праці, існує п'ять типів професій (людина-природа, людина-техніка, людина-знакова система, людина-художній образ, людина-людина), ми запропонували учням доповнити таблицю сучасними професіями (Табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Types of Professions

<i>Profession type</i> <i>deals with</i>	<i>Personal characteristics</i>	<i>Professions</i>
<u>Man-nature:</u> plants, animals, their natural environment	good eye memory, neat, patient, observant, rational	gardener, farmer, veterinary, chemist, geologist, forester, agronomist
<u>Man-technology:</u> machines,	technical thinking, good	turner, driver, builder,

devices, meters, instruments, machine-tools, etc.	memory, clever, skilful, logical, organized, hardworking	engineer, pilot, astronaut, mechanic, fitter
<u>Man-sign system</u> : figures, words, formulas, diagrams, symbols, music, drawings	good at Math, intelligent, logical, careful, organized, punctual	interpreter, translator, accountant, programmer, economist, stenographer, typist, corrector
<u>Man-image</u> : works of art, its elements	artistic, creative, talented, observant/good eye memory	painter, sculptor, musician, architect, clothes designer, composer, writer, jeweler, hairstylist, artist, actor
<u>Man-man</u> : people	communicative, sympathetic, well-wishing, tactful, dependable, friendly	teacher, doctor, nurse, manager, salesman, waiter, secretary, trainer, policeman, investigator, inspector

Підсумком цього завдання була підготовка стінної газети «Професії XXI століття».

Іншим завданням, застосованим під час рольової гри, було визначення учнями професійного типу відповідно до згаданої класифікації, короткий опис якого було викладено в картці.

Card 1

Roman is logical, organized, clever and hardworking. He has technical thinking. He likes to deal with machines, instruments, meters, tools... What's his profession type? Give him a piece of advice about his future career.

Card 2

Nina is creative, artistic and imaginative. She likes to draw, to make new things and to write stories. 36 What's her profession type? Give her a piece of advice about her future career.

Ще одним методом профорієнтації на уроці англійської мови було застосування інтелект-карти «Іноземна мова і професії».

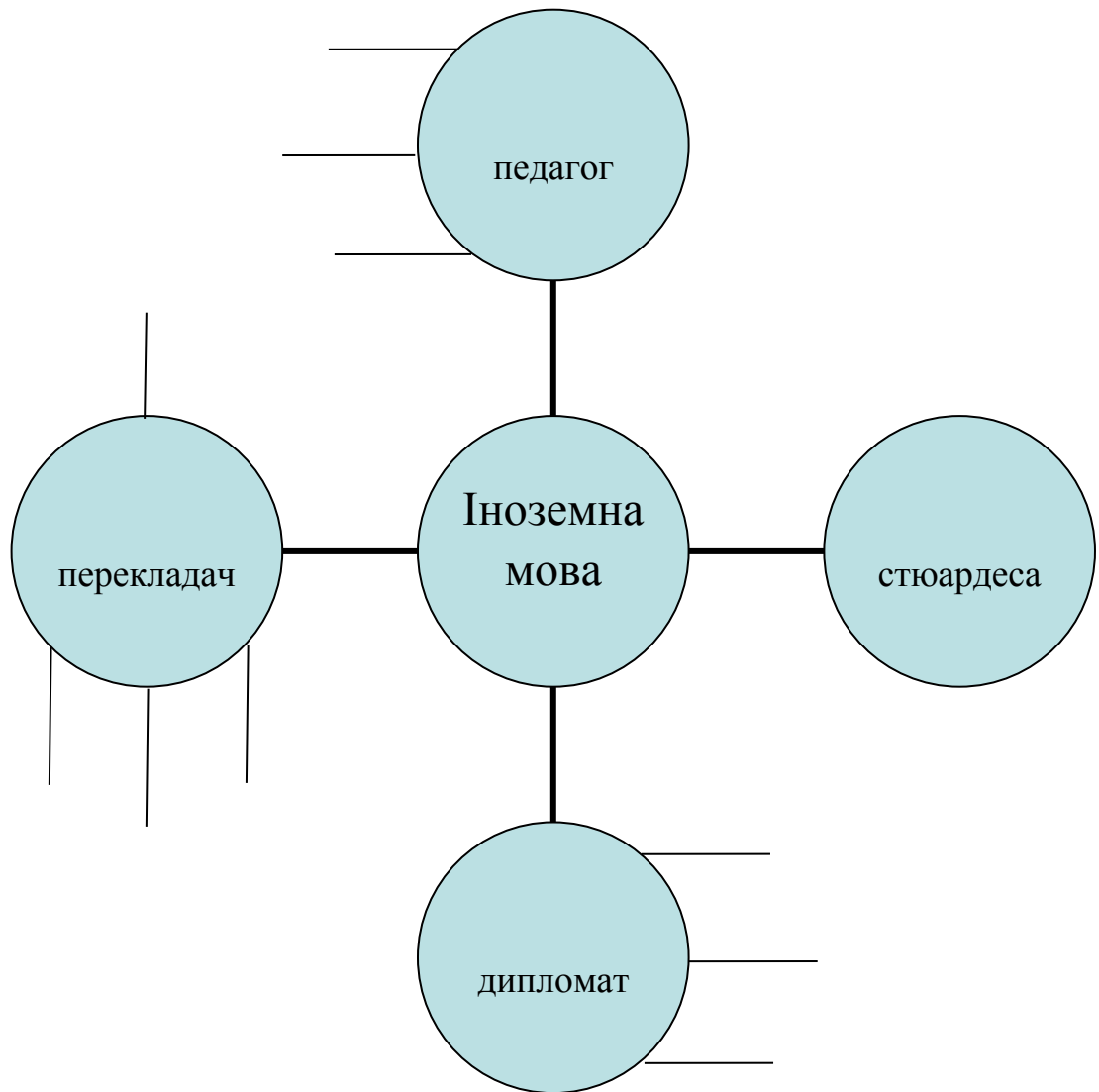

Рис. 2.4. Інтелект-карта «Іноземна мова і професії»

Завданням старшокласники було розширення інтелект-карти за рахунок додаткових підтем – професій, пов’язаних зі знанням іноземної мови, а також додавання професій, які пропонували самі школярі.

Задля оцінки ефективності запропонованих завдань ми розробили анкету (додаток А) для учнів, у якій вони мали висловити своє ставлення до 6 тверджень стосовно цих завдань. Інтерпретація відповідей у відсотковому вигляді представлена у таблиці.

Таблиця 2.2.

Оцінка учнями завдань з професійного самовизначення

Твердження	1	2	3	4	5
1. Завдання з таблицею професій допомогло мені розширити уявлення про різноманітність професій.	-	-	30%	34,4%	35,6%
2. Завдання з рольовою грою допомогло мені краще зрозуміти, яка професія мені підходить за особистісними якостями.	-	3,4%	26%	34,7%	35,9%
3. Інтелект-карта «Іноземна мова і професії» показала мені зв'язок між знанням іноземних мов та вибором професії.	-	1,8%	15%	26,9%	56,3%
4. Завдяки цим завданням я краще зрозумів свої сильні сторони та інтереси.	-	-	19,2%	25,2%	55,6%
5. Завдання допомогли мені визначити кілька потенційних професій для подальшого вивчення.	-	2,6%	23%	32,3%	41,1%
6. Я вважаю, що ці завдання були цікавими та корисними.	-	-	20%	34%	46%

Застосування анкети дало можливість виявити, що учні загалом позитивно сприйняли запропоновані завдання, а отже їх виконання сприяло досягненню мети – професійному самовизначенню старшокласників.

Також за бажанням учні могли відповісти на такі додаткові запитання:

1. Яке з виконаних завдань найбільше сподобалось і чому?
2. Яке завдання було для вас найскладнішим і чому?
3. Чи хотіли б ви, щоб таких завдань було більше на уроках англійської мови? Чому?
4. Які ще завдання могли б допомогти вам у виборі майбутньої професії?
5. Після виконання цих завдань ти змінили ви свою думку щодо бажаної професії? Якщо так, то як саме?

Результати відповідей на ці запитання представлені у вигляді діаграм.

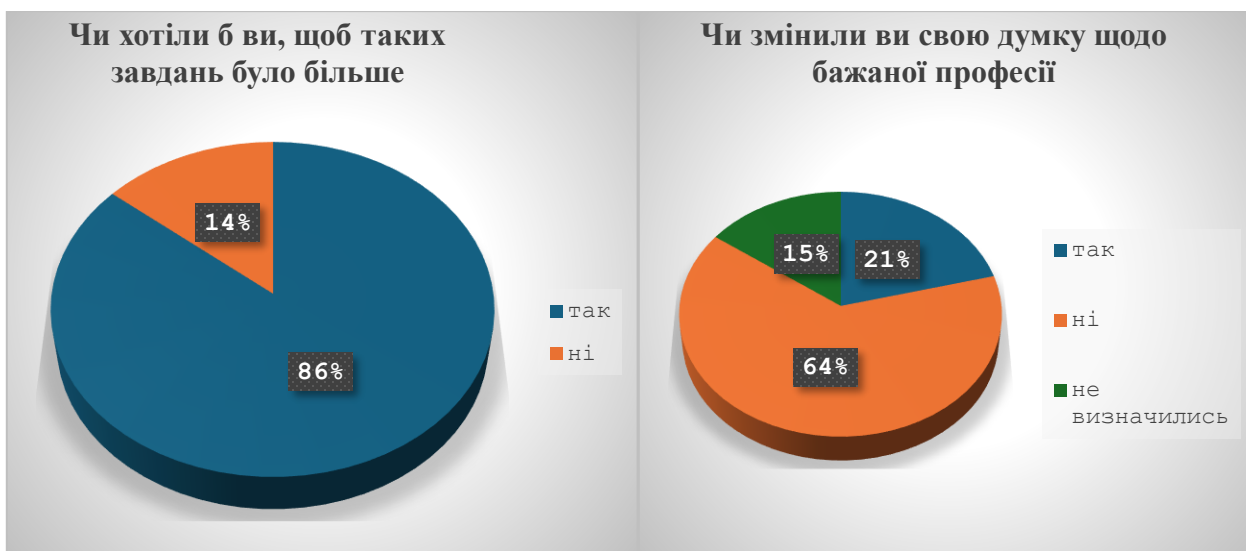

Рис. 2.5. Оцінка учнями завдань з професійного самовизначення

Аналіз відповідей показав, що водночас найскладнішим та таким, яке найбільше сподобалось учням, було завдання із виготовлення стінгазети, адже воно вимагало застосування творчого підходу. Найменш сподобалась рольова гра, яка мала дещо репродуктивний характер. Більшість учнів після виконання завдань не змінили думку щодо майбутньої професії, що свідчить про те, що вони більшою мірою усвідомлено здійснили свій професійний вибір. Цей аналіз також може стати у нагоді при розробці нових, ще більш ефективних завдань для профорієнтації. Після проведення анкетування можна провести індивідуальні бесіди з учнями, щоб більш детально обговорити їхні думки та почуття. Організація групових дискусій на тему професійного самовизначення дозволить учням обмінятися досвідом та почути думки однолітків. Отримані дані можна використати для подальшого вдосконалення навчальних матеріалів та методів викладання, створення індивідуальних траєкторії розвитку кожного учня або учениці, враховуючи їхні інтереси та потенціал. Для проведення більш глибокого аналізу результатів анкетування та надання індивідуальних консультацій учням можна залучити шкільного психолога.

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що профільне навчання іноземної

мови є важливим для професійного самовизначення учнів старших класів, адже воно сприяє побудові реалістичної картини світу професій. Вивчаючи іноземну мову в контексті конкретної професії, учні отримують реальне уявлення про вимоги до фахівців у цій сфері. Профільне навчання сприяє розвитку іншомовної комунікативної компетентності, позаяк спрямоване на розвиток комунікативних навичок, необхідних для успішної роботи за майбутнім фахом. Вивчення іноземної мови в межах обраного профілю допомагає учням усвідомити свої інтереси, здібності, що полегшує процес вибору професії. Водночас, коли учні бачать практичне значення вивчення іноземної мови, можливість її подальшого застосування, їхня мотивація до навчання значно зростає.

2.2. Особливості розробки елективних курсів у профільному навчанні іноземної мови учнів старшої школи

Поточний стан освіти у старшій школі можна охарактеризувати надмірним обсягом обов'язкових предметів, що, з одного боку, веде до перенавантаження учнів, а з іншого, - позбавляє їх можливості у повному обсязі задовольнити свої освітні потреби, пов'язані з майбутньою навчальною та/або професійною діяльністю [42].

Затверджений Державний стандарт профільної освіти, який передбачає можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії, має унормувати співвідношення між навчальними годинами варіативної та інваріантної складових частин освіти. Він надасть учням можливість обирати не лише профіль навчання, а й навчальні предмети або інтегровані курси за вибором в межах обраного профілю, а також навчальні предмети або інтегровані курси поза профілем. При чому з 10 до 12 класу кількість годин на вивчення обов'язкових предметів поступово зменшуватиметься, а кількість елективних курсів – зростатиме. Найбільша кількість годин на вивчення обов'язкових предметів

передбачена в 10 класі, який є адаптаційним, адже дає можливість учням визначитися з обраним профілем, а, за потреби, навіть його змінити.

На початку розбудови профільного навчання в Україні профільний курс навчання англійської мови, як і базовий, був загальноосвітнім, але мав дещо інші пріоритети. В той час як базові курси мали світоглядні, розвивальні, виховні цілі, тобто, забезпечували оволодіння основними, а не вузькопредметними компетенціями, цілі профільних курсів, в залежності від типу профільного навчання, можна було об'єднати у такі групи, як-от: індивідуальні, соціалізуючі, «вузівські». Перша група забезпечувала реалізацію учнями власної освітньої траєкторії, що не обов'язково виводило їх на післяшкільну професійну освіту. Друга група була спрямована на отримання професійної освіти. Третя група цілей профільної освіти забезпечувала підготовку учнів до вступу до вищого навчального закладу [34].

У сучасному суспільстві існує попит на спеціальності, де застосовують прикладну функцію англійської мови (переклад), а також як засіб вивчення іншої предметної галузі. Тому профільне навчання ІМ – це, перш за все, спеціальна система заходів, що спрямовує учнів старших класів на діяльнісне застосування своїх іншомовних знань і вмінь, орієнтація засобами іноземної мови на майбутню професійну діяльність, кар'єру [14, с. 10]. З огляду на це, розробка шкільних мовних курсів відбувається із врахуванням сучасних тенденцій мовної освіти, зокрема має містити мовленнєвий, мовний, соціокультурний, діяльнісний (стратегічний) складники.

Невід'ємною частиною профільного вивчення іноземних мов у старших класах є елективні курси, які дозволяють учням поглибити свої знання та обрати напрямок, що відповідає їхнім інтересам [31, с. 38]. Завдяки елективним курсам учні мають можливість вивчати предмети на більш глибокому рівні, готуючись до складання вступних іспитів та задовольняючи свої інтереси в різних галузях знань.

Елективні курси на профільному рівні умовно можна об'єднати у такі два типи: предметні елективні курси і міжпредметні елективні курси. Елективні курси, зокрема з іноземних мов, пропонують учням можливість вийти за рамки базової програми та вивчати більш спеціалізовані теми. Це дозволяє не тільки поглибити знання, але й розширити світогляд, а також отримати практичний досвід, який може бути корисним для подальшого навчання або роботи. Міжпредметні елективні курси з іноземної мови поєднують у собі лінгвістику, культурологію, історію та інші дисципліни, дозволяючи учням отримати комплексне уявлення про мову як явище. Крім того, такі курси допомагають учням зорієнтуватися у світі професій, де знання іноземних мов є необхідною умовою успіху [31, с. 39-40].

У чинних навчальних програмах з іноземних мов для 10-11-х класів міститься рекомендований перелік основних елективних курсів для профільної школи, представлений такими предметами, як-от: «Література», «Країнознавство», «Ділове мовлення», «Основи перекладу», «Туристична сфера», «Соціолінгвістика», «Лінгвокраїнознавство», «Культура і мистецтво» тощо. Проте на практиці цей перелік обмежують різні об'єктивні (брак матеріально-технічних, кадрових ресурсів) та суб'єктивні (небажання вчителів) фактори, зводячи його, як правило до таких предметів, як-от: «Країнознавство», «Література Великої Британії», «Література США» тощо [24]. Утім, уже в 2025 році в межах пілотування Державного стандарту профільної освіти відбудеться затвердження типової освітньої програми й модельних навчальних програм різних інтегрованих курсів і навчальних предметів.

Як засвідчує аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури, зміст елективних курсів, є досить часто недосконалим, а подекуди й узагалі без будь-якого навчально-методичного забезпечення. Це спонукало нас до розроблення у нашому дослідженні змісту та навчально-методичного супроводу елективного курсу для учнів 10-11-х класів профільної школи. Визначення поняття

«конструювання змісту елективного курсу» можна сформулювати, виходячи із поняття змісту навчання іноземних мов, до визначення якого безпосередньо або ж опосередковано долучений чи не кожен дослідник у галузі іншомовної підготовки. У своєму дослідженні ми притримуємося компонентної схеми складу змісту навчання іноземних мов, розробка якої розпочалася ще у період 1954-1980-ті рр., коли здійснювалося запровадження загальної обов'язкової середньої освіти. Хоча розробку цієї схеми розпочали ще в умовах традиційного знанневого підходу, завдяки своїй універсальності та адаптивності вона й досі слугує теоретичною основою для розвитку процесу навчання та його проектування відповідно до інших дидактичних підходів.

Рис. 2.5. Компоненти змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти

Предметний компонент змісту навчання містить одиниці мови й мовлення, тематику ситуативного спілкування, знання про країну, мову якої вивчають, тексти. Процесуальний компонент представлений як лексико-граматичними

навичками та уміннями іншомовного усного й писемного мовлення, які носять репродуктивний характер, так і уміннями вирішення творчих завдань в мовленнєвих ситуаціях, здійснення мовленнєвої діяльності для задоволення комунікативних та пізнавальних потреб, компенсаторними уміннями й раціональними прийомами навчання. Аксиологічний компонент передбачає формування в учнів системи цінностей, яка включає патріотизм, толерантність і повагу до різноманіття культур. Ці цінності активізуються та розвиваються в процесі навчання.

На думку дослідника О. Пасічника, «таке бачення компонентного складу змісту навчання іноземних мов враховує такі аспекти іншомовної підготовки у закладах загальної середньої освіти, як-от: когнітивний, процесуальний та емоційно-ціннісний. Він зорієнтований на оволодіння учнями лінгвістичним та соціокультурним знаннями, які є підґрунтям для формування цілісної картини світу; передбачає формування умінь здійснювати різні види діяльності (у тому числі й творчу, й пошукову), а також критично мислити й ухвалювати рішення відповідно до власних переконань та системи цінностей, наявних у певному суспільстві» [26, с. 100]. В умовах посилення гуманістичної спрямованості іншомовної освіти, коли більшою цінністю, аніж набір знань, умінь і навичок, є розвинена волява сфера та відповідні емоційно-ціннісні установки особистості, особливого значення набуває саме аксиологічний компонент змісту навчання. Завдяки йому людина має можливість вивчати закони й закономірності існування у багатокультурному світі, вибудовувати власну життєву позицію. Оскільки формування системи цінностей учнів значною мірою відбувається під час їхнього знайомства з новою культурою, зміст навчання іноземних мов є соціальним досвідом, адаптованим для його сприйняття в умовах навчання.

Побудова елективного курсу в межах нашого дослідження відбувалася із застосуванням методу педагогічного конструювання [29] і складалася з таких етапів, як-от: аналітичного, конструктивного, апробаційного і етапу експертизи.

На аналітичному етапі ми визначили освітні запити учнів і цілі профілю «Іноземна філологія», встановили взаємозв'язок між змістом профільного курсу і можливостями елективного курсу. Для цього ми проаналізували Державний стандарт профільної середньої освіти, типові освітні програми і навчальні плани, провели анкетування учнів 9-11-х класів (додаток Б).

Результатом аналітичного етапу стала підготовка проекту програми елективного курсу «English for Social Change» (Англійська для соціальних змін), яка містить цілі, зміст, завдання, змістові одиниці, а також вимоги до засвоєння матеріалу. Зміст курсу спрямований на формування таких ключових компетентностей, закріплених у Державному стандарті профільної середньої освіти, як от: здатність спілкуватися іноземною мовою; громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності прав людини, добробуту та здорового способу життя [5]. Назва курсу, на нашу думку, максимально відображає інтереси учнів, про що свідчать результати їхнього анкетування.

Таблиця 2.3.

Пріоритети учнів у виборі тематики елективних курсів

Тематика елективного курсу	Кількість учнів, які обрали тематику 1-м пріоритетом для вивчення	Відсоток учнів, які обрали тематику 1-м пріоритетом для вивчення
Сучасна культура	24	16%
Технології	21	14%
Подорожі та культури	30	20%
Спорт	21	14%
Соціальні питання	54	36%

Як видно із розподілу пріоритетів у вивченні тем, для більш як третини

опитаних учнів 9-11 класів (36%) найбільш цікавими для вивчення англійською мовою є соціальні питання. Ми пов'язуємо таку тенденцію із низкою причин. В першу чергу, це, звичайно, характерний для старшого шкільного віку розвиток критичного мислення. Соціальні питання, які на сучасному етапі особливо гостро стоять в Україні, часто стають предметом роздумів підлітків. Понад те, глобалізація та доступ до інформації дозволяє учням дізнаватися, що відбувається в світі і порівнювати це зі своєю реальністю. Соціальні мережі також є потужним інструментом для вираження власних поглядів й об'єднання з однодумцями. Молодь, яка часто прагне зробити світ кращим місцем для життя, бачить як соціальні мережі впливають на суспільство і прагне брати в цьому участь.

Основною метою елективного курсу в межах профільної підготовки є розширення знань в конкретній галузі і допомога з вибором майбутньої професії. Елективний курс «English for Social Change» покликаний допомогти вирішити такі завдання, як-от: створення умов, які сприятимуть усвідомленому вибору напрямів подальшого навчання учнів 10-11-х класів, пов'язаного з обраним профілем; створення умов для усвідомленого вибору старшокласниками напряму майбутньої професійної діяльності; розвиток критичного мислення; розвиток іншомовних комунікативних навичок; виховання відповідальних громадян; підготовка до життя у суспільстві. Елективний курс відповідає усім вимогам, зокрема: є повним, тобто може бути представлений для всіх наявних профілів; варіативним, тобто надлишковим для кожного профілю, що забезпечує реальну свободу вибору курсів учнями; зміст нашого елективного курсу є привабливим для учнів, адже під час вибору курсу, вони орієнтувалися на такі параметри як-от: особистісна самореалізація, зв'язок тем із реальним життям, ознайомлення з певною професійною галуззю, розвиток мовних і м'яких навичок (soft skills); науковий за змістом матеріал подано в цікавій формі із включенням оригінальних, важливих відомостей для учнів; елективний курс не є тривалими

(36 годин), що дозволяє учням міняти «пакет курсів» принаймні двічі на рік.

Основними завданнями конструктивного етапу було розроблення змісту елективного курсу «English for Social Change» на основі принципів і джерел, що відображають сутність профільного навчання англійської мови. Для цього ми розробили тематику курсу, дібрали тексти, розробили вправи і завдання, підготували пакет контрольнo-вимірювальних матеріалів, розробили критерії оцінювання рівня засвоєння учнями змісту елективного курсу. Орієнтовні теми елективного курсу «English for Social Change»:

1. Зміна клімату та сталий розвиток.
2. Нерівність та соціальна справедливість.
3. Права людини.
4. Гендерна рівність.
5. Освіта як соціальний інститут.
6. Медіаграмотність та дезінформація.
7. Міграція та біженство.
8. Соціальні проблеми в Україні.
9. Екологічні проблеми в регіоні.
10. Розвиток громадянського суспільства.
11. Волонтерство і соціальна активність.

На етапі апробації за допомогою дібраних форми і методів навчання ми організували вивчення теми «Соціальні проблеми в Україні». Так, було організовано дискусію з теми «Корупція в Україні: причини, наслідки, методи боротьби, роль громадянського суспільства». Обговорення теми проходило в гетерогенних групах, де учні з різним рівнем англійської мови могли взаємодіяти і допомагати один одному. Також, аби учні з різним рівнем володіння мовою відчували себе комфортно та досягали успіху, було здійснено адаптацію завдань. Замість написання есе учням з початковим рівнем було запропоновано створити

ментальну карту, замість участі в дискусії – підготувати коротку презентацію, а замість аналізу складної статті – слухання короткого подкасту.

Етап експертизи передбачає визначення якості підготовленого навчально-методичного комплексу елективного курсу освітнім цілям, завданням профілю та потребам учнів. Результатом останнього етапу має стати корекція і затвердження навчальної програми елективного курсу, які є завданнями дослідження, що виконуватимуться в межах нашої подальшої науково-дослідної роботи.

Специфіка інтегрованого навчання на іншомовних елективних курсах обумовлює особливості цілей, змісту і принципів навчання в межах цих курсів. Елективний курс «English for Social Change» має не лише розвивати мовні навички, а й формувати учнів як активних громадян, готових змінювати світ на краще.

2.3. Мовне портфоліо як форма накопичення й оцінювання індивідуальних досягнень учнів

Суттєвим чинником модернізації профільної освіти є запровадження сучасних форм накопичення й оцінювання навчальних досягнень учнів. Такою формою у профільній школі, на думку Т. К. Полонської, може стати мовне портфоліо [30, с. 48], яке є також ефективним інструментом, що використовують в самостійній роботі учнів. До переваг мовного портфоліо науковці відносять такі, як-от: активне залучення як вчителя, так і учня у навчальному процесі [46, с. 56]; можливість рефлексії учнями власної діяльності та здорової конкуренції, яка веде до самооцінки та саморозвитку [52, с. 66]; демонстрація досягнень та прогресу студентів з особливими потребами [43, с. 2].

Будь-яка версія мовного портфоліо складається з трьох компонентів і базується на шести рівнях і п'яти навичках, що закріплені у Загальноєвропейських мовних компетенціях. У Європейському Мовному

Портфоліо (ЄМП) виокремлюють такі три складники, як-от: мовний паспорт, мовна біографія, досьє [48].

Розділ «Мовний паспорт» надає загальне уявлення про рівень володіння різними мовами на певний момент часу; загальне уявлення визначається з позиції навичок і загальних базових рівнів у Загальноєвропейській рамці; він фіксує формальні кваліфікації та описує мовні навички та значний мовний та міжкультурний досвід навчання; містить інформацію про часткову та специфічну компетенцію; це дозволяє проводити самооцінку, оцінку вчителя та оцінку навчальними закладами та екзаменаційними комісіями; інформація, внесена до паспорта, має вказувати, на якій основі, коли та ким було проведено оцінювання. Мовна біографія сприяє залученню учня до планування, обмірковування та оцінювання його або її навчального процесу та прогресу; заохочує учня заявляти, що він/вона може робити кожною мовою, і включати інформацію про мовний і культурний досвід, отриманий у формальному освітньому контексті та поза ним; сприяє багатомовності, тобто розвитку компетенцій у кількох мовах. Досьє надає учню можливість вибрати матеріали для документування та ілюстрації досягнень або досвіду, записаного в мовній біографії або паспорті.

На думку фахівців Ради Європи [50], компоненти мовного портфоліо у старших класах слід вводити саме у такій послідовності: мовний паспорт – мовна біографія – мовне досьє. Спочатку представляють мовний паспорт, який є засобом заохочення учнів відображати й підвищувати рівень своїх досягнень. Далі учні переходять до біографії й постановки індивідуальних навчальних цілей. У досьє збирають зразки іншомовної навчальної діяльності, які оцінюють у біографії. Це дає основу для постановки нових навчальних цілей. Протягом навчального року учні регулярно повертаються до свого мовного портфоліо, щоб оцінити свій прогрес і визначити нові напрямки для розвитку. Такий підхід дозволяє їм брати активну участь у власному навчанні і досягати більш високих результатів.

Відповідно до авторів посібника «The European Language Portfolio: a guide for teachers and teacher trainers» [50, с. 3], Європейське Мовне Портфоліо виконує дві основні функції: звітну і педагогічну. Подібно до портфоліо митця, мовне портфоліо відображає здібності власника, але відносно іноземних мов. Воно не замінює сертифікати та дипломи, отримані за результатами формальних іспитів, а лише доповнює їх шляхом надання додаткової інформації про досвід власника та конкретні докази його чи її мовних досягнень. Ця функція збігається з зацікавленістю Ради Європи у сприянні індивідуальній мобільності та співвіднесенні регіональних і національних кваліфікацій із узгодженими на міжнародному рівні стандартами [7]. Очевидно, що важливість функції звітування ЄМП змінюватиметься залежно від віку власника. Зазвичай це буде набагато менш важливим для тих, хто навчається на ранніх етапах навчання, ніж для тих, хто наближається до завершення формальної освіти або вже працює. Це пояснює, чому Рада Європи запровадила стандартний паспорт лише для дорослих.

Європейське Мовне Портфоліо також є засобом, який робить процес вивчення мови більш прозорим для тих, хто навчається, допомагає їм розвивати здатність до рефлексії та самооцінки, і таким чином дозволяє їм поступово брати на себе все більше відповідальності за власне навчання. Педагогічна функція ЄМП збігається із зацікавленістю Ради Європи у сприянні розвитку самостійності учнів і сприянні навчанню впродовж життя. Реалізація звітної та педагогічної функцій ЄМП забезпечує досягнення таких чотирьох ключових політичних цілей Ради Європи, як-от: збереження мовного та культурного розмаїття, сприяння мовній та культурній толерантності, просування багатомовності та освіта для демократичного громадянства.

Навчальні портфоліо можуть бути розроблені таким чином, щоб урахувати різноманітність студентів, і вони дозволяють студентам продемонструвати свої індивідуальне навчання та досягнення через широкий вибір автентичних

навчальних ситуацій [43, с. 8]. Використання мовного портфоліо є дуже плідним для інтегрованого навчання лексичним та граматичним навичкам під час самостійної роботи студентів. Під час створення індивідуальних мовних портфоліо студентам рекомендують класифікувати лексичні та граматичний матеріал шляхом організації семантичних графів в тематичних полях, заповнення таблиць, створення діаграм, концептуальних мап; створювати діалоги з використанням цільової лексики; вести рефлексивні щоденники власного прогресу.

Метою нашого дослідження було виявлення впливу мовного портфоліо на успішність учнів та їхнє ставлення до застосування мовного портфоліо як інструменту накопичення й оцінювання їхніх індивідуальних досягнень. На початку та в кінці дослідження учням було запропоновано тест досягнень, який містив 10 запитань з множинним вибором з граматики та лексики, завдання з аудіювання та читання (додаток В). Крім того, учням було запропоновано сім закритих запитань, щоб з'ясувати, що вони думають про мовне портфоліо (додаток). Роботі з мовним портфоліо передувала поетапна підготовка.

Перший етап був спрямований на підняття самооцінки учнів, а також оцінку рівня їхніх початкових знань та формування інтересу до подальшого вивчення теми. Для цього було організовано дискусію навколо тверджень «Я можу...» зі шкали самооцінки. На початку вивчення теми «Корупція в Україні» учням запропонували уявити себе в середовищі носіїв англійської мови, та визначити, які комунікативні вміння вони можуть виявити (наприклад, «я можу пояснити поняття «корупція» своїми словами», «я можу навести приклади корупції з повсякденного життя», «я можу пояснити, чому корупція є шкідливою для суспільства», «я можу запропонувати способи боротьби з корупцією», «я можу оцінити свою готовність повідомляти про факти корупції» тощо). Учням були надані опорні фрази англійською мовою.

На другому етапі з учнями було проведене обговорення ознак якісного

мовного досьє. Свої досягнення в іноземній мові учні можуть демонструвати за допомогою таких видів робіт, як-от: листи, есе, проєкти, аудіо- та відеозаписи, а також отримані сертифікати і дипломи. Так, задля комплексного оцінювання знань учнів з теми «Корупція в Україні», а також умінь застосовувати ці знання на практиці учням було запропоновано виконати низку завдань, які можна включити до їхнього портфоліо, зокрема:

- написання есе на одну із запропонованих тем (аналіз конкретного випадку корупції; порівняння антикорупційного законодавства України з іншими країнами; пропозиції щодо покращення антикорупційної політики в Україні);
- створення проєктів (презентація антикорупційних організацій в Україні; розробка соціальної реклами; проведення соціологічного опитування);
- інтерактивні завдання (створення блогу; розробка мобільного додатку).

На третьому етапі відбулося знайомство учнів з функцією мовної біографії. Було обговорено шляхи покращення їхніх іншомовних умінь і навичок, можливості їх застосування поза школою. Було наголошено на можливостях елективних курсів, покликаних розширити і доповнити компетентності, набуті під час вивчення обов'язкових предметів. Такий досвід, а також події, які є важливими для вивчення іноземної мови, учні можуть записати у свою мовну біографію.

Четвертий етап – це позашкільна іншомовна навчальна діяльність, яка передбачає зустріч з носієм англійської мови. Учнім було запропоновано виготовити герб, поділивши його на такі чотири тематичні частини як-от: сім'я, школа/робота, хобі, амбіції/плани. Виготовлений герб учні мали використати для розповіді про носія мови/відому людину.

На п'ятому етапі у якості домашнього завдання учнів попросили поміркувати про способи використання мовного портфоліо для більш ефективного навчання іноземної мови. На наступному уроці відбувся обмін

ідеями та виготовлення постера з найкращими пропозиціями.

З метою дослідження ставлення студентів до використання мовного портфоліо як інструменту накопичення і оцінювання їхніх навчальних досягнень ми провели письмове опитування серед учнів 10-11 класів (додаток Г). Процес аналізу даних проходив у два етапи. Перш за все, на основі відповідей на запитання анкети ми визначили погляди студентів на використання мовного портфоліо. Далі було проведено інтерпретацію результатів.

Опитування учнів 10-11 класів показало позитивне ставлення до застосування мовного портфоліо в їхній роботі. Відповідаючи на перше запитання, майже 63% студентів зазначили, що надають перевагу визначенню цілей, стратегій та шляхів їх досягнення спільно з учителем. Тим часом близько 37% респондентів хотіли б робити це індивідуально. Отже, майже третина наших студентів незалежні та самостійні, тоді як понад дві третини з них ще не готові брати повну відповідальність за своє навчання.

Відповідаючи на друге запитання, 74% респондентів зізналися, що надають перевагу виконанню вправ і завдань під непрямым керівництвом викладача і лише 26% – індивідуально. Надання переваги непрямому керівництву вчителя вказує на те, що студенти більш схильні користуватися свободою та незалежністю у навчанні іноземної мови. Вони вмотивовані можливістю знайти власний шлях навчання та зустрітися з новими викликами під час вивчення англійської мови. Отже, участь учителя має залишатися неявною.

Більшість студентів (66%) схвально оцінили наявність ключів для перевірки своїх відповідей після виконання завдань та вправ. Тим не менш, 34% ключі не були потрібні, що свідчить про те, що третина студентів впевнена у своїх мовних навичках і у правильності своїх відповідей.

Окрім того, 61% опитаних бажали мати інструкції та приклади відповідей. Наявність інструктажу, особливо під час самостійної роботи, сприяє швидшому формуванню навичок. Понад третина (39%) респондентів взагалі не потребували

жодних зразків або інструкцій.

У відповідях на п'яте запитання, 55% учнів зазначили, що надають перевагу вільному вибору прийомів виконання навчальних завдань. Це означає, що розуміння нових викликів і можливостей, які представляє самостійна робота, провокуватиме розвиток творчості та трансцендентності у мотивації студентів. Крім того, це свідчить і про те, що більшість респондентів демонструють бажання знаходити ефективні технологічні інструменти (додатки, програмне забезпечення, онлайн-чати та відео чати). Учні більш впевнено та розслаблено використовують технології під час навчання, закріплення та відпрацювання лексико-граматичного матеріалу.

Ми вважаємо позитивним те, що 63% студентів схвалюють мовне портфоліо, особливо з огляду на те, що спочатку вони не бажали вести облік свого прогресу в навчанні, оскільки це вимагає самодисципліни, часу та наполегливості. Усвідомлення цілей, шляхів їх досягнення та розробка стратегії навчання допомогли учням прийняти виклик та взяти відповідальність за своє навчання. Студентів надихнула можливість визначити свої кінцеві цілі навчання та досягати їх поступово.

Більшість респондентів (76%) пов'язують розвиток своєї іншомовної компетентності із застосуванням мовного портфоліо. Майже чверть учнів (24%) не впевнені, що мовне портфоліо може покращити їхні мовні навички. Однак ми припускаємо, що широкий спектр завдань, вправ і діяльностей, представлених у мовному портфоліо, може бути корисним для всіх студентів.

Застосовуючи мовне портфоліо під час педагогічної практики, ми з'ясували, що воно може бути використано як ефективний інструмент у самостійній роботі учнів. Ми виявили, що студенти повинні мати свободу під час вивчення англійської мови, але в той же час бажано забезпечити тверде та відносно тверде керівництво вчителя в межах відносної автономії та напівавтономії.

Для того, щоб учні усвідомлювали важливість вивчення іноземної мови та активно працювали над своїми мовними навичками, необхідно впроваджувати практику регулярної рефлексії. Поточна рефлексія спрямована на активізацію усвідомлення й осмислення напряду, мети, основних етапів, проблем, суперечностей, способів, результатів поточної предметної діяльності [40, с. 52]. Задля реалізації поточної рефлексії можна використовувати такі прийоми, як-от: самооцінка діяльності, «східці успіху», «ключові слова», елементи методики «Open Space» (відкритий простір), алгоритм, дискусія тощо. Підсумкову рефлексію застосовують, аби з'ясувати як учні усвідомили зміст вивченого. Для реалізації цього типу рефлексії застосовують такі прийоми, як-от: прийом незакінченого речення, «підведення підсумків» або досягнення мети, рефлексія ставлення до проблеми, «вибір афоризму», прийом у формі синквейна, прийом «даймонд», інтелект-карта, «кластер» тощо.

У таблиці 2.3. подано приклади застосування прийому синквейна для поточної та підсумкової рефлексії під час вивчення теми «Корупція в Україні» в контексті апробації елективного курсу «English for Social Change».

Таблиця 2.3.

Приклади застосування прийомів рефлексії під час вивчення теми «Корупція в Україні»

Прийом	Приклади застосування
Синквейн – короткий вірш, який складається з 5 рядків. Структура: іменник + 2 прикметники + 3 дієслова + фраза з	На початку вивчення теми (для актуалізації знань): Corruption Dishonest, illegal Steals, takes, gives A cancer in society Evil

4 слів, яка виражає ставлення до теми + синонім	В кінці вивчення теми (для простеження динаміки розуміння поняття): Integrity Honest, moral Reveals, trusts, justifies The key to a fair society Responsibility
---	--

Отже, оскільки мовне портфоліо дозволяє учням відстежувати свій прогрес, встановлювати власні цілі та розвивати самостійність, його можна вважати ефективним інструментом для індивідуалізації навчання іноземної мови. Як виявило наше дослідження, застосування мовного портфоліо має позитивний вплив як на мотивацію, так і на навчальні досягнення учнів, а також допомагає учням розвивати навички самооцінки та рефлексії.

Висновки до 2 розділу

1. Профільне навчання іноземної мови відіграє ключову роль у професійному самовизначенні старшокласників. Воно не лише поглиблює знання мови, але й орієнтує учнів у світі професій, демонструючи практичне застосування мовних навичок у різних сферах діяльності.

Аналіз проведеного дослідження свідчить про те, що вибір профілю навчання часто є складним процесом, який залежить від багатьох факторів, таких як особисті інтереси, здібності, вплив оточення та соціальні очікування. Проте, саме профільне навчання з іноземної мови може допомогти учням зробити більш обґрунтований вибір, пов'язавши свої мовні навички з майбутньою професією.

Запропоновані в дослідженні методи профорієнтації, такі як використання інтелект-карт, рольові ігри та аналіз різних професій, довели свою ефективність у допомозі учням краще зрозуміти свої сильні сторони та інтереси, а також визначити потенційні шляхи професійного розвитку.

2. Розробка елективних курсів з іноземної мови в рамках профільного навчання є актуальним завданням сучасної освіти. Ці курси дозволяють не лише поглибити мовні знання учнів, а й сформувати в них ключові компетентності, необхідні для успішної адаптації в сучасному світі. Елективні курси є важливим інструментом для індивідуалізації навчання, задоволення різноманітних освітніх потреб учнів та їхньої підготовки до вищої освіти. Зміст елективних курсів має бути актуальним, цікавим для учнів і пов'язаним з реальним життям. Методи навчання на елективних курсах мають бути різноманітними та активними, спрямованими на розвиток критичного мислення, творчих здібностей та комунікативних навичок. Співпраця з іншими дисциплінами дозволяє зробити навчання більш цікавим та ефективним. Пропонований елективний курс «English for Social Change» відповідає сучасним вимогам до елективних курсів і дозволяє розвивати мовні навички в контексті актуальних соціальних проблем; формувати громадянську позицію та соціальну відповідальність; підготувати учнів до життя в багатокультурному світі. Для успішної реалізації елективних курсів необхідно розробити чіткі критерії відбору учнів та формування груп; забезпечити вчителів необхідними методичними матеріалами; створити сприятливе освітнє середовище, яке стимулює активну участь учнів у навчальному процесі.

3. Мовне портфоліо виявляється ефективним інструментом для індивідуалізації навчання іноземних мов, особливо в контексті профільної освіти. Воно дозволяє учням не лише накопичувати свої досягнення, а й активно залучатися до процесу навчання, розвивати самостійність, відповідальність та критичне мислення. Ключові переваги мовного портфоліо: Індивідуалізація навчання: Мовне портфоліо дозволяє кожному учневі рухатися власним темпом

і вибирати завдання, які відповідають його інтересам і рівню підготовки. Розвиток самостійності: Учні беруть активну участь у плануванні свого навчання, оцінці своїх досягнень та встановленні нових цілей. Підвищення мотивації: Мовне портфоліо робить навчальний процес більш цікавим і різноманітним, що сприяє підвищенню мотивації учнів. Сприяння розвитку комунікативних компетенцій: Мовне портфоліо створює можливості для розвитку усного та писемного мовлення, а також для взаємодії з іншими учнями та вчителем. Підготовка до подальшого навчання: Мовне портфоліо допомагає учням розвивати навички самопрезентації та підготовки до вступу до вищих навчальних закладів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження особливостей організації профільного навчання англійської мови в старшій школі дозволило сформулювати такі висновки:

1. Аналіз розвитку профільного навчання в Україні показав, що ця концепція має глибокі історичні корені та неодноразово трансформувалася відповідно до суспільних потреб і державної політики. Сучасна модель профільного навчання є результатом тривалого пошуку оптимальних шляхів організації освітнього процесу, який враховує індивідуальні особливості учнів та вимоги ринку праці. Дослідження зарубіжного досвіду профільного навчання свідчить про різноманітність моделей і підходів. Проте, всі вони мають спільну мету – забезпечити індивідуалізацію навчання та підготовку учнів до подальшого життя.

2. Для реалізації концепції уніфікованого трирічного профільного навчання в Україні необхідно вирішити такі проблеми, як-от: оптимальна побудова змісту навчання на основі балансу його інваріантного й варіативного складників та виходячи із компонентного бачення змісту навчання (предметний, процесуальний, аксіологічний компоненти); якісна допрофільна підготовка, яка передбачає застосування різноманітних методів і форм ознайомлення із різними професіями, починаючи ще з початкової школи, професійну діагностику та консультування; якісне матеріально-технічне, навчально-методичне та кадрове забезпечення навчального процесу в профільних школах. Більшість із цих питань перебувають у компетенції державних органів, проте до вирішення аспектів, пов'язаних зі змістом навчання та навчально-методичним супроводом, на нашу думку можуть і повинні долучитися й самі учителі.

3. Вчителі іноземних мов відіграють важливу роль у професійній орієнтації учнів. Вони можуть використовувати різноманітні методи та прийоми, такі як рольові ігри, проекти, інтелект-карти, для того, щоб допомогти учням

визначитися зі своїм майбутнім. Проте, варто зазначити, що вибір професії – це складний процес, на який впливає багато факторів. Тому професійна орієнтація повинна бути комплексною і включати не тільки уроки іноземної мови, але й консультації психолога, екскурсії на підприємства, зустрічі з представниками різних професій. Ефективним інструментом модернізації процесу навчання іноземних мов у профільній школі є мовне портфоліо. Воно дозволяє учням практикувати мову в різних форматах, що сприяє розвитку їхніх комунікативних навичок. Дослідження показало, що учні позитивно ставляться до використання мовного портфоліо. Вони відзначають, що цей інструмент допомагає їм краще розуміти свої сильні сторони та слабкі місця, а також планувати свою навчальну діяльність.

4. Досліджено особливості розробки елективних курсів у профільному навчанні іноземної мови учнів старшої школи, виокремлено такі вимоги до побудови елективних курсів, як-от: особистісно-актуальна і соціально значуща тематика; підтримка базових курсів із можливістю для поглибленої профілізації й вибору індивідуальної траєкторії навчання; застосування технологій навчання, методів діагностики і оцінювання, що відповідають освітнім потребам учнів, майбутній начальній та професійній діяльності старшокласників, стимулюють їх до особистісного зростання і професійного самовизначення; забезпечення формування твердих і м'яких навичок.

5. На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації щодо організації профільного навчання англійської мови в старшій школі:

- Розробляти навчальні програми з англійської мови, які враховують специфіку профільного навчання та інтереси учнів.
- Використовувати різноманітні форми і методи навчання, що сприяють розвитку комунікативних компетенцій та професійній орієнтації учнів.
- Залучати учнів до активної участі в навчальному процесі, стимулювати їхню самостійну роботу.

- Широко використовувати мовне портфоліо як інструмент оцінювання навчальних досягнень.

- Співпрацювати з іншими вчителями та фахівцями для забезпечення інтеграції знань з різних предметів.

Профільне навчання англійської мови є перспективним напрямком розвитку сучасної освіти. Воно дозволяє не лише підвищити якість освіти, але й сприяти формуванню конкурентоспроможних особистостей, готових до життя в глобалізованому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко І. В. Реалізація краєзнавчого компоненту змісту навчання іноземної мови у старшій школі (на матеріалі елективного курсу з англійської мови). *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, 2014. Вип. 32. С. 12-14.
2. Афонченко, м. (2023). Особливості підготовки вчителів до профільного навчання іноземної мови в Україні та за кордоном. *Comparative Professional Pedagogy*, 13(1), 110–116. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(1\)-14](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(1)-14)
3. Горошкіна О. В. Формування мовної особистості випускника профільної школи: лінгводидактичний аспект. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство) : збірник наукових праць / Відп. ред. Л. І. Мацько. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. Вип. 3: До 175-річчя НПУ ім. М. П. Драгоманова. С. 206-211.*
4. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>
5. Державний стандарт профільної середньої освіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-2024-%D0%BF#Text>
6. Долинський Є. В. & Палагнюк М. Г. & Палагнюк І. Д. (2014) Елективні курси з іноземних мов у профільній школі: технологія визначення тематики. *Збірник наукових праць Національної Академії державної прикордонної служби України*, (4), 132–143.
7. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [науковий редактор українського видання док. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. К. : Ленвіт, 2003. 273 с.

8. Загородня А.А. Профілізація загальної середньої освіти в контексті ідей НУШ. Молодь і ринок. 2019. № 10(177). С. 126–130.
9. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/651-14#Text>
10. Закон України «Про освіту» № 1144-XII від 04 червня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 34. Ст. 452.
11. Зєня Л. Я. Навчання іноземних мов у старшій профільній школі : посіб. для студентів вищих навч. закл. Горлівка : Вид-во ГДПШМ, 2008. 340 с.
12. Іщенко О. Вивчення англійської мови в умовах вступу України у європейський освітній простір. *Вісник Львівського університету*, 2009. №25. С. 353-357.
13. Калініна Л. В., Прокопчук Н. Р. Можливості інтегрованого навчання іноземної мови та культури учнів старшої школи філологічного профілю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 74'2020. С. 50-54.
14. Концепція навчальних посібників елективних курсів з іноземних мов для учнів 10-11 класів профільної школи / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. Київ : Пед. думка, 2015. 38 с.
15. Концепція профільного навчання у старшій школі. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/1681>.
16. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016>.
17. Кремень, В. Г., Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., & Засекіна, Т. М. (2023). Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.520>

18. Кушнір В. М. Профільне навчання в історії розвитку вітчизняної школи (друга половина XIX–XX ст.). Монографія. Умань : Видавець «Сочінський», 2016. 418 с.

19. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх закладів: навчально-методичний посібник / В. Г. Редько, Т. К. Полонська, Н. П. Басай [та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Редька. Київ : Педагогічна думка, 2013. 360 с.

20. Махінько А. І. Становлення профільної школи у сучасній Україні: проблеми і перспективи. *Сторінки історії : збірник наукових праць*. 2013. Вип. 36. С. 191-197.

21. Мельниченко Р., Поліщук Н. Реформа середньої освіти та організація профільного навчання в Україні й Польщі: порівняльний аспект. *Українська полоністика*. 2017. № 14. С. 89–99.

22. Мельничук, М. М. Допрофільна підготовка учнів як важлива передумова профільного навчання. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / [редкол.: Козубовська І.В. (гол. ред.) та ін.]. Ужгород: Видавництво УжНУ "Говерла", 2011. Вип. 21. С. 113–115.

23. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних педагогічних і класичних університетів за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К. : Ленвіт, 2013. 590 с.

24. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10-11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna-serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>.

25. Пасічник О. С. Дидактичні та методичні підходи до конструювання змісту елективних курсів з іноземної мови для старшої профільної школи як

засобу забезпечення варіативного компонента іншомовної освіти. *Постметодика*. 2014. № 4 (119). С. 27-33.

26. Пасічник О. С. Компонентний склад змісту навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти – сучасна інтерпретація. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 1. С. 93-103.

27. Писанко М.Л. Критерії аналізу елективних курсів з навчання перекладу для учнів старших класів шкіл філологічного профілю. *Іноземні мови*. №4. 2015. С. 23526.

28. Подлевська Н. В. Профільне навчання учнів в умовах реалізації Концепції Нової української школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2017. Вип. 68. С. 156-159.

29. Полонська Т. К. (2011) Науково-теоретичні підходи до створення елективних курсів з іноземної мови у профільній школі. *Проблеми сучасного підручника*, (11), 431–437.

30. Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи : метод. рек. Київ: Педагогічна думка, 2014. 80 с.

31. Полонська Т. К. Роль елективних курсів у профільному навчанні іноземної мови учнів старшої школи. *Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи*. Київ : Пед. думка, 2014. С. 38-48.

32. Програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991–1995 рр.). *Інформаційний збірник Міністерства народної освіти Української РСР*. 1991. № 15–16. С. 4–36.

33. Професійно орієнтоване навчання іноземних мов у старшій профільній і вищій школі: проблеми та перспективи : Колективна монографія / Л. А. Сажко, Л. Я. Зеня, О. В. Бирюк та ін. / за заг. ред. Л. А. Сажко. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2015. 225 с.

34. Профільне навчання: досвід упровадження, інноваційні технології / упор. Л. Ф. Пашко, О. П. Коваленко, Л. І. Симоненко. Полтава : ПОІППО, 2008. 196 с.
35. Редько В. Г., Басай О. В. Концепція змісту елективних курсів з іноземних мов для учнів старшої школи: лінгводидактичний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. Ужгород, 2014. Вип. 34. С. 163-166.
36. Редько В. Г. & Полонська Т. К. & Басай Н. П. (2015) Навчальна програма елективних курсів з іноземних мов для старшої школи ЗНЗ; за наук. ред. В. Г. Редька. 42 с.
37. Сисоєва С.О., Кристопчук Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика : навчальний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. Рівне : Овід, 2012. 352 с.
38. Старша профільна школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. Київ, 2019. 52 с.
39. Стойкова В. В. Профільна школа Миколаївщини. *Інформаційно-методичний вісник*. 2012. Вип. 12. С. 3-5.
40. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: Колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черниш та інші; [за ред. С. Ю. Ніколаєвої; техн. ред. І. Ф. Соболевої]. К. : Ленвіт, 2015. 444 с.
41. Тенденції розвитку шкільної освіти в країнах ЄС, США та Китаї : монографія / О.І. Локшина, О.З.Глушко, А.П. Джурило, С.М. Кравченко, Н.В. Нікольська, М.М. Тименко, О.М. Шпарик ; за заг. ред. О.І. Локшиної. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 350 с.
42. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект : колективна монографія / авт. кол. : Г. О. Васьківська, В.

І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. В. Барановська та ін. ; за наук. ред. Г. О. Васьківської. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2018. 260 с.

43. Belgrad, S., Burke, K., & Fogarty, R. (2008). *Portfolio Connection: Student Work Linked to Standards*. 3d ed. Thousand Oaks: SAGE Publications.

44. Benson P., Voller P. *Autonomy and Independence in Language Learning*. London : Longman, 1997. 270 p.

45. Brookes A., Grundy P. *Individualization and Autonomy in Language Learning*. ELT Documents 131. Modern English Publications in association with the British Council/Macmillan. London : 1988. P. 100–118.

46. Delett, J. S., Barnhardt, S., & Kevorkian, J. A. (2001). A Framework for Portfolio Assessment in the Foreign Language Classroom. *Foreign Language Annals*, 34(6), 559-568. doi:10.1111/j.1944-9720.2001.tb02103.x

47. Dickinson L. *Self-instruction in Language Learning*. Cambridge, 1993. 200 p.

48. European Language Portfolio (ELP) - The Council of Europe. ULR: <https://www.coe.int/en/web/portfolio>

49. Hutten I. *Towards Learner Autonomy in Foreign Language Learning in Senior secondary school*. OULU : University of OULU, 1986. 320 p.

50. *The European Language Portfolio: a guide for teachers and teacher trainers*. ULR: <https://rm.coe.int/1680459fa6>

51. Tudor I. *Learner-Centeredness as Language Education*. Cambridge University Press, 1996. 279 p.

52. Zadorozhna, I., Datskiv, O., & Levchyk, N. (2018). Development of Pre-service Foreign Languages Teachers' Emotional Intelligence by Means of Reflection. *Advanced Education*, 10, 62-68. doi: 10.20535/2410-8286.144

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для учнів «Оцінка ефективності завдань з професійного самовизначення»

Інструкція: Будь ласка, відзначте, наскільки ви погоджуєтеся з кожним твердженням за допомогою шкали від 1 до 5, де 1 – зовсім не погоджуюся, 5 – повністю погоджуюся.

Твердження	1	2	3	4	5
1. Завдання з таблицею професій допомогло мені розширити уявлення про різноманітність професій.					
2. Завдання з рольовою грою допомогло мені краще зрозуміти, яка професія мені підходить за особистісними якостями.					
3. Інтелект-карта «Іноземна мова і професії» показала мені зв'язок між знанням іноземних мов та вибором професії.					
4. Завдяки цим завданням я краще зрозумів свої сильні сторони та інтереси.					
5. Завдання допомогли мені визначити кілька потенційних професій для подальшого вивчення.					
6. Я вважаю, що ці завдання були цікавими та корисними.					

Додаток Б**Анкета для учнів «Вибір елективних курсів з англійської мови»**

Мета анкети: З'ясувати інтереси та очікування учнів щодо вибору елективних курсів з англійської мови, щоб сформуванати тематику курсу, яка максимально відповідатиме їхнім потребам.

1. Загальні відомості.

Прізвище та ім'я учня

Клас

Рівень володіння англійською мовою (за власною оцінкою)

2. Ваші інтереси та очікування від елективних курсів.

2.1. Позначте цифрами від 1 до 5 теми із списку, які вас найбільше цікавлять, де 1 – найбільше цікавить, 5 – найменше цікавить:

- сучасна культура (поп-культура, музика, фільми, серіали, мода, стиль, знаменитості, сленг);
- технології (гаджети, компютерні ігри, програмування, ШІ, віртуальна реальність, соціальні мережі);
- подорожі та культури (країни та їхні звичаї, туризм, кулінарія);
- спорт (популярні види спорту, олімпійські ігри, здоровий спосіб життя);
- соціальні питання (екологія, зміна клімату, соціальна справедливість, права людини, глобальне громадянство, міжнародні відносини).

2.2. Які навички ви хотіли б розвинути на елективних курсах? (наприклад, розмовна мова, письмо, граматики, аудіювання, читання).

2.3. Що б ви хотіли отримати від вивчення англійської мови? (наприклад, підготовка до ЗНО, вступ до університету, подорожі, кар'єра)

3. Пропозиції щодо нових елективних курсів

3.1. Які нові елективні курси з англійської мови ви хотіли б бачити у вашій

школі? Опишіть коротко, що б вас цікавило.

3.2. Які формати проведення занять вам подобаються найбільше?
(наприклад, дискусії, проекти, презентації, ігри, робота в парах/групах)

3.3. Які додаткові матеріали (підручники, фільми, музика, онлайн-ресурси)
ви хотіли б використовувати на заняттях?

4. Оцінка існуючих курсів.

4.1. Які елективні курси з англійської мови ви відвідували раніше?

4.2. Що вам сподобалося в цих курсах, а що ні?

4.3. Які зміни ви хотіли б побачити в цих курсах?

Тест досягнень з теми «Соціальні проблеми в Україні» елективного
курсу «English for Social Change»

SOCIAL PROBLEMS IN UKRAINE

Corruption

 Vocabulary

Match the types of corruption from the box with their definition.

- a) bribery b) kickback c) nepotism d) embezzlement e) double-dealing*
f) under-the-table transactions g) manipulating elections h) diverting funds
i) laundering money j) defrauding investors

1. An attempt to make someone do something for you by giving the person money, presents, or something else that they want. _____
2. The illegal process of making large amounts of money generated by criminal activity, such as drug trafficking or terrorist funding, appear to have come from a legitimate source. _____
3. The act of cheating or tricking someone by hiding your real intentions. _____
4. Illegal interference with the process of an election, either by increasing the vote share of a favored candidate, depressing the vote share of rival candidates, or both. _____
5. Payment made to someone, esp. illegally, for providing help, a job, or a piece of business. _____
6. The act of using your power or influence to get good jobs or unfair advantages for members of your own family. _____
7. The illegal activity of providing false information to someone so that they will invest in something. _____
8. The crime of secretly taking money that is in your care or that belongs to an organization or business you work for. _____

9. A payment in which one party or both wishes to hide income and thereby evade paying taxes on it. _____
10. To use something such as money for a purpose that is different from the main one or the one that was originally planned. _____

What is corruption and how can it be reduced?

Corruption is dishonest behaviour by those in positions of power, such as managers or government officials. (1) _____

A bribe is an illegal act in which a gift (for example, money) is given with the goal of influencing an outcome. A kickback is similar to a bribe, except that the official receives some part of the money in a dishonest business deal. Nepotism happens when an official unfairly gives advantages to his or her relatives. Embezzlement happens when an official secretly steals money from a company or government.

There are many situations in which a person can be considered corrupt. In the financial services industry, chartered financial analysts and other financial professionals are required to adhere to a code of ethics and avoid situations that could create a conflict of interest. Penalties for being found guilty of corruption include fines, imprisonment, and a damaged reputation. Engaging in corrupt behaviour may have negative long-lasting effects for an organization. In 2015, five prominent investment banks were fined a cumulative total of approximately \$5.5 billion for rigging the foreign exchange market between 2007 and 2013.

When corruption occurs within an organization, unflattering media coverage typically follows, which may result in customers losing trust in the company's business practices and products. (2) _____ This requires valuable resources, such as time and money, which may result in other critical areas of the organization being deprived. As a result, inefficiencies that lead to financial losses can occur.

In 2016, the Securities and Exchange Commission (SEC) ordered software company PTC Inc. to pay a combined \$28 million in fines for attempting to bribe Chinese officials by providing approximately \$1.5 million in recreational travel through two PTC China-based subsidiaries. (3) Organizations that have been known to engage in corruption find business development difficult. Investors and shareholders are reluctant to commit if an organization has a history of corruption, or bribes and favours are part of normal business conduct.

Corruption unchecked can increase criminal activity and organized crime in the community. A number of steps can, however, help to manage corruption. There must be a strong focus on education, which must reinforce best business practices, and alert managers and employees where to look for corruption. This can be achieved by introducing mandatory education such as anti-money laundering (AML) courses.

Senior executives and management must set a strong culture of honesty and integrity by leading by example.

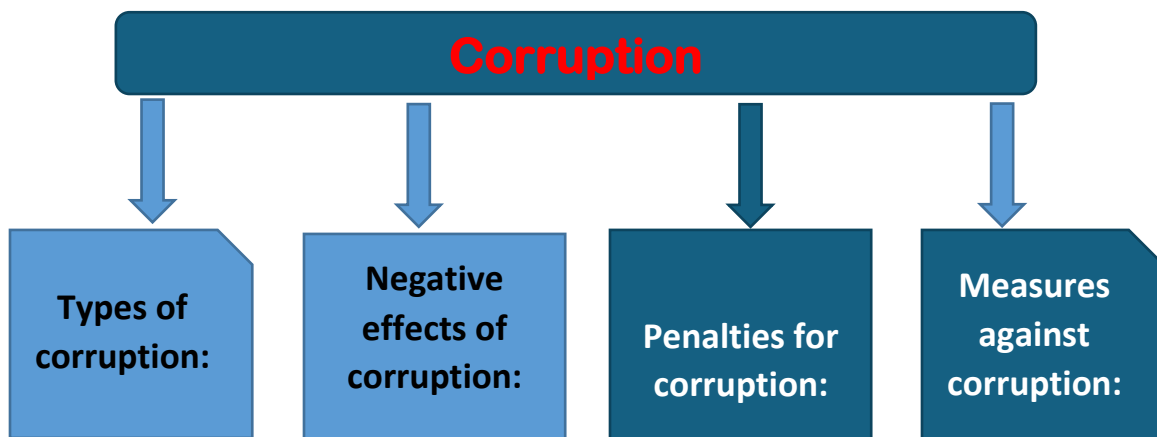
Corruption is likely to be reduced with accountability mechanisms in place; this in turn is likely to reinforce a culture that fosters strong ethical behaviour while holding those to account who violate the norms. (4) ____ A robust control environment also reduces the risk of corruption as do thorough background checks before hiring or promoting employees.

Reading

1. Choose from the sentences A-E the one which fits each gap 1-4 to obtain a logical and grammatically correct text. There is one extra sentence that you don't need to use.

- A.** As the case became increasingly public, PTC Inc. has needed to strike a delicate public relations effort to restore its reputation.
- B.** A comprehensive public relations campaign is often required to limit reputational damage and restore trust.
- C.** Corruption can include giving or accepting bribes, kickbacks, nepotism, embezzlement, double-dealing, under-the-table transactions, manipulating elections, diverting funds, laundering money, and defrauding investors.
- D.** Each company and each government must have strict rules about corruption.
- E.** Corruption can further be reduced by making it easy to report, whether by managers, employees, suppliers, and customers.

2. Find the phrases in the text and put them under the correct headings:

Listening

Watch the videos and answer the questions:

- What is the least corrupted country in the world?
- How did Singapore overcome corruption?

<https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=the+least+corrupt+country+in+the+world&&view=riverview&mmscn=mtsc&mid=159F49FD1C0E13190B73159F49FD1C0E13190B73&&aps=23&FORM=VMISOVR>

<https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?&q=how+syngapore+overcame+corruption&&mid=E0F4C4F88AB21B9B345CE0F4C4F88AB21B9B345C&mmscn=mtsc&aps=246&FORM=VRDGAR>

Додаток Г

Анкета для учнів «Ставлення до використання мовного портфоліо як інструменту накопичення і оцінювання навчальних досягнень»

1. You prefer defining aims, strategies and ways to achieve them during the independent work _____.
 - A. together with the teacher
 - B. individually
2. You prefer to perform exercises and assignments _____.
 - A. under indirect teacher's guidance (partial autonomy)
 - B. individually (relative autonomy)
3. You prefer _____ when performing assignments on building communicative competency.
 - A. to have keys
 - B. not to have keys
4. You prefer _____ when performing exercises on building communicative competency.
 - A. having an instruction and a sample answer
 - B. having an instruction without a sample answer
5. You prefer choosing techniques to solve learning assignments _____.
 - A. under immediate teacher's control
 - B. individually.
6. Do you like compiling language portfolio?
 - A. Yes
 - B. No
7. Do you feel that your communicative competency is improving due to language portfolio?
 - A. Yes
 - B. No

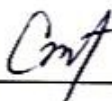
Виконала магістрантка
2 курсу ЗМФА-61 групи

30 жовтня 2024 р.

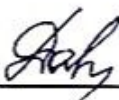
Ілона
КРИЩУЦЬКА.

Робота допущена до захисту:
завідувач кафедри
д.пед.н., доцент

Тетяна СЕВЕРІНА

Декан факультету

Ірина ДАРМАНСЬКА